

İSTANBUL'UN SPOR TARİHİ VE MEKÂNLARI

KEMALETTİN KUZUCU*

İstanbul'un sosyal hayatını ve toplum yaşamını canlı tutan unsurlardan birisi de spordur. Roma devrinden günümüze kadar, devlet himayesinde veya serbest olarak yürütülen spor etkinlikleri, geleneksel ve modern formlarıyla insanların gündelik hayatın sorunlarından uzaklaşmasını, sağlıklı bir hayat sürmesini sağlamış; bölgesel ve küresel ölçekte barış ve dayanışma kültürünün yerleşmesinin aracı olmuştur.

BİZANS DÖNEMİ

Roma devrinde bilinen en eski spor türleri güreş, okçuluk, boks, koşu, zıplama, atletik sporlar ve çeşitli top oyunlarıdır. Yortu günlerinde yapılan koşularda üstünlük sağlayanlar ödüllendirilir, olağanüstü başarı gösterenlerin anıtları dikilirdi. Bazı yarışlarda, ellerinde değnek ve sopalar tutan hakemler görevlendirilirdi.¹ Müsabakalara ülkenin uzak bölgelerinden gelen sporcular da katılırdı. İmparatorluğun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma'nın başkenti hâline gelen İstanbul'da Eski Yunan ve Roma'da yaygın sporlardan bazıları devam ettirilirken, bazı oyunlara son verilmiş; bunun yanında komşu Türklerle Perslerin birtakım oyunları İstanbul'a girmiştir. Spor etkinliklerinin eğlence havasında yürütüldüğü Bizans döneminin en eski oyunlarından birisi gladyatör dövüşleri idi. Belli bir düzen içerisinde ve seyircilerin önünde yapıldığı için spor olarak kabul edilen ve genellikle savaş esirleriyle kölelerin icra ettikleri gladyatör dövüşleri, Roma halkını askerliğe ısındırmak ve olası savaşlara hazırlamak amacıyla yapılırdı. Bununla birlikte gladyatör dövüşleri aşırı şiddet içerdiği, bazen ağır yaralanmalara, hatta ölümlere yol açtığı gerekçesiyle kısa süre sonra yasaklanmıştır.

Hristiyanlığı resmî din olarak kabul eden I. Theodosios dönemi (379-395), dinî ve siyasal açıdan olduğu kadar, sosyal ve kültürel bakımdan da büyük

dönüşümlerin yaşandığı bir devirdir. Doğu Roma'nın bu ilk Hristiyan imparatoru, bütün pagan kulüplerini kaldırmış, spor faaliyetlerinin bazısını yasaklamış, bazısına da kısıtlamalar getirmişti. Örneğin Roma tarzı gladyatör dövüşlerini yasaklamıştı. Merkezi Olimpia (Atina)'da bulunan ve MÖ 776'dan beri yapılmakta olan, ama başlangıcı daha eski tarihlere uzanan geleneksel Olimpiyat oyunları 390'ların başında son kez düzenlenmiş, 395'te Doğu Roma'nın ayrı bir devlet olarak ortaya çıkmasından sonra başkent İstanbul'da bir süre daha yaşatılmıştır. Ancak İstanbul'daki olimpiyatlar pagan köklerinden epeyce uzaklaşmış, şekil ve içerik bakımından Hristiyanlık düşüncesine uygun düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Zeus'a dizilen övgülerin yerini, İsa'ya dualar edilen seremoniler almıştır.

Olimpiyatların en gözde oyunları arasında yer alan araba yarışları, olimpiyatlar lağvedildikten sonra, egemen bir spor etkinliğine dönüştü. En küçük bahanelerle sıkça düzenlenen araba yarışları başlangıçta asker kökenli yarışçılar tarafından icra edilmekteydi. Zamanla buna bir meslek gözüyle bakılınca bu, toplumun bütün kesimleri tarafından benimsendi. Sıradan halkın yanında X. yüzyıldan itibaren soylu erkekler ve hatta imparatorlar da bu spora katılmaya başladılar. Örneğin VIII. Konstantinos, diğer yarışmacılarla aynı koşullarda yarışlara katılmıştır. Araba yarışları V. yüzyılda günde 30 ile 50 arasında yapılırken, zamanla azalmış, X. yüzyılda 4'ü sabah 4'ü akşam olmak üzere günde 8'e kadar düşmüştü. Araba yarışları Hipodrom'da yapılmaktaydı. Yarış alanı iki kısımdan oluşmaktaydı. Ortada, "spina" adı verilen duvar ile çevrelenmiş ve Yılanlı Sütun ile Dikilitaş'ı içerisine alan bölüm yer almakta, bunun etrafında ise yan yana dört arabanın geçebileceği genişlikte ve 480 m. uzunluğundaki yarış pisti bulunmaktaydı. Başlangıçta Kırmızı ve Beyaz olarak ayrılan yarışçı gruplara daha sonra Maviler ve Yeşillerin eklenmesiyle takım sayısı dörde çıkmıştı. Takımların renkleri varlığın özünü oluşturan dört unsura atfedilmekteydi. Yeşil, toprağı; beyaz, havayı; kırmızı, ateşi; mavi de suyu simgelemekteydi. İlerleyen dönemlerde, daha az kazanan Kırmızılar

* Marmara Üniversitesi

1 E. Bosch, "Nikaia (İznik) Bayram Oyunları", çev. Cevriye Artuk, *TTK Belleten*, 1948, c. 12, sy. 46, s. 332.

Yeşillere, Beyazlar da Mavilere katılınca yarışlar bu iki grup arasında geçmiştir.² Arabalardan her biri dört at tarafından çekildiği için bunlara “quadriga” adı verilmişti. Yarışlar sarayın resmî izniyle ve imparatorun katılımıyla yapılmaktaydı. İmparator ve yakınları yarışı, şeref tribünü olarak düşünebileceğimiz “cathisma” adı verilen locada seyrederdiler. Atlar halkın coşkun tezahüratı arasında spinanın çevresinde yıldırım hızıyla koşarlardı. Sürücüler çapraz deri kemerlerin tuttuğu kolsuz kısa tunikler giyer, baldırlarına dolak sararlardı. Her yarışmacı saat yönünün tersine olarak, yedi büyük gezegeni temsilen parkurda yedi tur atmak zorundaydı. Bir sehpanın üzerine, bütün seyircilerin görebileceği şekilde yedi tane deve kuşu yumurtası konur, her bir etabı tamamlayan yarışmacı yumurtalardan birini alırdı. Galip gelenlere büyük ödüller verilir, bazılarının spina içerisine heykelleri dikilirdi. Yarışlar başlamadan önce, yarışa ara verildiğinde ve yarışın bitiminde dans, pandomim, akrobasi ve cambaz gösterileri yapılır, şarkıcılar sahne alırlardı.³

Araba yarışları, Maviler ve Yeşillerin aynı zamanda birer siyasi grup olmalarından dolayı çok defa kavga ve çatışmalarla noktalanırdı. Hipodrom’da başlayan kavgalar sokaklara taşardı. Bununla birlikte araba yarışları Bizans’ta, bedava ekmek dağıtım uygulamasının ardından halkı en çok mutlu eden ikinci etkinlik olmuştur. Sadece eğlence vasıtası değil, aynı zamanda resmî törenlerin de bir parçası kabul edilmesi yönüyle saray çevresinden en alt sınıflara kadar toplumun bütün kesimlerinin ilgilendiği araba yarışları, 1204’teki Latin istilasına kadar devam etmiştir. Bu tarihte Hipodrom, içerisindeki anıtlar ve diğer yapılarla birlikte tahrip edildiğinden, İstanbul’da bir daha araba yarışı düzenlenmemiştir.

Bizans İstanbul’undaki spor dallarından birisi de Türklerin en eski oyunlarından birisi olan ve çöğen ve çevgan gibi isimlerle anılan “polo”dur. Farsça tshu-gandan (çugan) gelen bu oyun Bizans’ta “tzykanion” şekline dönüşmüştür. Tzykanion at üstünde bulunan ve her biri dört ya da altı kişiden oluşan iki takım arasında oynanırdı. Yarışçılar elma büyüklüğündeki deri topu rakip takımın kalesine göndermeye çalışırdı. II. Theodosios (408-450) zamanında başladığı bilinen bu oyun için Büyük Saray’ın yanında “Tzykanisterion” adı verilen ve polo oynamaya mahsus bir stadyum inşa edilmişti. Burası I. Basileios döneminde yeni kilisenin inşası için yıkılmış, yeni

Tzykanisterion ise kiliseye iki galeri ile bağlanmıştı.

Bizans döneminde güreş, okçuluk ve cirit yaygın biçimde yapılmaktaydı. Yine Hipodrom’da sergilenen av sahnesi animasyonları, daha ziyade soyluların çıktığı tavşan ve yaban domuzu avı sahnelerinden farksızdı. Halk arasında eğlenme amacıyla yapılan çuval ya da benzeri yüklerin kaldırılması halteri çağrıştırmaktadır. Modern atletizm dallarından disk ve gülle atma, uzun atlama ve koşu sporları yapılmaktaydı. Gladyatör dövüşlerinden biraz daha hafif olan *tornemen* ve *dzustra* sporları da belli

1- Bilgin bir atletin mezartaşı (İstanbul Arkeoloji Müzesi)

² Marie-France Auzépy, “İstanbul’un Hipodromu”, *Bizans: Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar*, ed. Annie Pralong, çev. Buket Kitapçı Bayrı, İstanbul 2011, s. 53-61.

³ Tamara Talbot Rice, *Bizans’ta Günlük Yaşam*, çev. Bilgi Altınok, İstanbul 1998, s. 182-183.

2- Hipodrom'daki gösterileri dansları ve tezahüratlarıyla destekleyen izleyiciler (Dikilitaş)

3- Hipodrom'da gösteriler (Dikilitaş)

bir kitle arasında popülerdi. Biraz Türk ciridini, biraz da Batılıların şövalye karşılaşmalarını andıran tornemen, iki grup arasında yapılıp ve rakipler mızraklar yardımıyla dövüşürlerdi. Dzustra ise teke tek yapılan bir dövüş sporuydu.⁴ Yuvarlak bir tahta üzerinde oynandığı için “çembersel satranç” olarak da adlandırılan Bizans satrancı da spor etkinlikleri kapsamında değerlendirilmektedir.⁵

TÜRK DÖNEMİ

Türk İstanbul’unda spor faaliyetleri İslami düşüncenin mubah gördüğü çerçevede yürütülmüştür. Devlet teşkilatında ve sosyal hayatın birçok alanında olduğu

⁴ Ayşe Hür, “Spor-Bizans Dönemi”, *DBİst.A*, VII, 41.

⁵ Sevcan Yıldırım, *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu’daki İzleri*, Ankara 2008, s. 60.

gibi, okçuluk, güreş, cirit ve binicilik gibi ata sporlarının uygulamasında da Oğuz töresinin izleri görülür. Savaş eğitimi olarak kabul edilen geleneksel sporlar, bilimin ve modern yeniliklerin ışığında geliştirilerek barış zamanlarının eğlence etkinlikleri kapsamına sokulmuştur. Çoğu defa yarışma havasında yürütülen spor faaliyetleri kültürel değerlerin yaşatılmasını sağlarken, siyasi ve toplumsal kaygılardan bir süreliğine uzaklaşılmasının aracı hâline getirilmiştir. Bununla birlikte spor alanındaki küresel gelişmelere de duyarsız kalınmamış, özellikle Batılılaşma döneminde modern sporlar toplumsal hayata girmiştir. İstanbul esnafının da katkı ve koruma imkânlarını kullanmasıyla spor halka yayılmış; devlet umumun istifadesine açık tesisler vücuda getirmiştir. İlk devirlerden itibaren çeşitli spor dallarıyla ilgili monografiler ve kanunnameler hazırlanması, gazete

ve dergi yayıncılığının gelişmesiyle birlikte sportif faaliyetlerin basında işlenmesi, nihayet müstakil spor mecmualarının yayımlanması, devletin, aydınların ve kamuoyunun spora ilgisi hakkında fikir vermektedir.

Geleneksel Sporlar

Kanunî döneminde İstanbul'da sekiz yıl geçiren İtalyan Bassona'nın "Hava güzel olduğu zaman insanlar şehir dışına çıkıp, kadın kadınlarla birlikte ve erkekler bir arada kırlara gider, atlarla koşarlar, kollarını güçlendirirler, sırik atarlar, atlarlar, taş atarlar, yay çekerler..."⁶ şeklindeki ifadeleri, yaygın spor türlerini ortaya koymaktadır. Atlı cirit ve matrak oyunlarına da değinen yazarın anlattıkları, spor dallarındaki çeşitliliği ortaya koymakla beraber, kökleri Orta Asya'ya uzanan geleneksel sporların şehir hayatına kazandırdığı canlılığı yansıtması bakımından oldukça çarpıcıdır.

Okçuluk

Türk kültüründeki geçmişi tarih öncesi devirlere dayanan ve Hz. Muhammed'in de teşvik ettiği bir spor olarak okçuluk, eğlenceli savaş talimlerinin en önemli dallarından birisiydi. Okçulukla uğraşmak isteyenler Okçular Tekkesi'nden "kabze" denilen icazet almak zorunda idiler. Bunun için adayın okunu en az 900 "gez" ileriye düşürmesi gerekiyordu. Mesafe atışlarında ölçü birimi olarak kullanılan gez, 66 cm'ye eşitti. Bu hesaba göre 594 m'den düşük atış yapan başarısız sayılır, padişah dahi olsa kendisine kabze verilmezdi.

Okçulukta çeşitli atış türleri vardı. En yaygın olanları, "menzil" adı verilen uzun mesafe atışları ile "puta" denilen hedefe atış türüydü. Menzil atışları dört kategoride yapılırdı. İlk kategoride yaşlı okçular yarıştı. Diğer kategoriler ise atılan gez miktarı esas alınarak "dokuzyüzcüler", "binciler" ve "binyüzcüler" olarak adlandırılmıştı. Menzil atışlarında okunu en uzağa düşüren kazanır, rekor kıran atıcı adına "menzil taşı" dikilirdi. Bu anlamda en büyük rekor, 1.281,5 gez atışıyla, II. Bayezid, Yavuz ve Kanunî dönemi okçularından Tozkoparan İskender'e aittir. Padişahlardan II. Mahmud okçuluk sporunda maharet sahibi idi. *Takvîm-i Vekâyi*'in 4 Aralık 1831 tarihli sayısında II. Mahmud'un okçuluktaki şöhreti "ok atmak fenn-i celilinde gıpta-bahş-ı pehlivanân-ı eslâf olan meleke-i tâmmeye mâlik", "sâhib-i kabze bir kahramân-ı zamâne"⁷ ifadeleriyle belirtilmiş;

⁶ Luigi Bassano, *Kanuni Dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat*, çev. Selma Cangı, İstanbul 2011, s. 135.

⁷ *Takvîm-i Vekâyi*, nr. 5 (28 Cemaziyelevvel 1247).

meşhur okçularla birlikte 1.225 gez mesafeye ok atarak 17. sıraya yerleşen padişahın skoru kaydedilmiştir.

Hedefe atış türünde nişangâh olarak "ayna" denilen küçük madenî levhalar, sert ağaç kütükleri ve çoklukla "puta"lar kullanılmıştır. Puta, içerisine pamuk çekirdeği ve talaş doldurulmuş armut biçimindeki yassı bir torbadır. Deriden yapılan bu torba bir yere asılır veya bir sıraya tutturulurdu. Okun ucundaki temrenin ağırlığı nedeniyle pek uzağa gidemediğinden, puta atışları yakın mesafelere yapılırdı. İki grup arasında ya da bireysel yapılabilen bu yarışta, nişangâha en çok isabet ettiren galip gelmiş olurdu.⁸ Puta atışlarında bir direğin üzerine konulan maşrapa, top, elma ve tabak gibi nesnelere de nişan alınmıştır. Bunun sonucunda "kabak oyunu" ortaya çıkmıştır. Uzun bir sırayın üzerindeki hedefi, dörtlüye giden at üzerinde geriye dönerek vurmaya esasına dayanan kabak oyunu, iyi bir binici olmayı gerektirmekteydi. Kökeni Osmanlı öncesine uzanan bu oyunun amacı, savaş esnasında at sırtında kaçarmış gibi yapıp geriye dönerek düşmanı vurma yeteneğini kazanmaktı.⁹

Okçulukta daha az yaygın olan üçüncü atış biçimi ise, kalın ve sert bir hedefi okla delmeyi amaçlayan "zarf" atışıydı. Okçular ayrıca birtakım hünerler sergilerlerdi. Bunlardan başlıcaları, sarı piringten çana ok geçirmek, kalın tomruklara ok saplamak, siper olarak kullanılan kalkanları okla delmek, içi su ile dolu şişelere ok geçirmek, oku havaya atıp yere inerken düşürmeden elle tutmak olarak sıralanabilir.¹⁰ Gerlach, 1576 günlüğünde Sokullu Mehmed Paşa'nın kölelerinden birisinin, Atmeydanı'nda yapılan gösteride, üç parmak kalınlığında bir demir halkaya nişan alarak okunu içinden geçirdiğini yazar.¹¹ Türklerin okçuluktaki maharetleri, erkek çocukların daha yedi sekiz yaşlarında ok kullanmayı öğrenmelerinden ve 10-12 sene bunun üzerinde çalışmalarından ileri gelmekteydi. Devlet erkânı ve bazı zenginler konaklarında ok talimleri yaptırmakta idiler. Ok kullanmayı bilenler, bilmeyenlere gönüllü öğretmenlik yaparlardı. Birçok sokakta ve köşebaşlarında, genç-yaşlı herkesin dilediği

⁸ Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, Ankara 1999, s. 48. "Toprak kap, testi, nişangâh" gibi anlamlara gelen Farsça "bute" kelimesi Türkçeye "puta" olarak geçmiş; "pot kırmak" deyimini de buradan türemiştir (s. 45-46).

⁹ İbrahim Yıldırım, "Türk Kültüründe Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu ve Osmanlılardaki Görünümü", *Türkler*, nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr., Ankara 2002, c. 2, s. 627.

¹⁰ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, haz. Kâzım Arısan ve Duygu Arısan Günay, İstanbul 1995, c. 2, s. 376.

¹¹ Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, çev. Türkis Noyan, İstanbul 2007, c. 1, s. 458.

4- Kanunî Sultan Süleyman'ın huzurunda ok atma gösterisi (Ârifi)

5- Kanunî Sultan Süleyman'ın okla avlanması (Ârifi)

zaman talim yaptığı atış meydanları ile her gün özel bir görevli tarafından sulanan hedef tahtalarının varlığı,¹² okçuluğun mahalle kültüründeki yeri hakkında fikir vermekteydi.

I. Dünya Savaşıyla birlikte tamamen bitmiş olan okçuluk, 1937 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle ihya edildi. Birçoğu soyadlarını bu spor dalından alan İbrahim Özok, Bekir Özok, Vakkas Okatan, Necmettin Okyay, Halim Baki Kunter ve Kemal Gürses gibi gönüllülerin önyak olmasıyla Beyoğlu Halkevi bünyesinde *Ok Spor Kurumu* teşkil edildi. Atatürk'ün ölümünden sonra okçuluk gerilerken, kurumun mal

varlığı da yağmaya uğradı. 1958'de Celal Bayar'ın emriyle okçuluk yeniden canlanmış ise de, alınan bir karar uyarınca Atıcılık Federasyonu'na verilmesiyle gölgede kalan bir dal olmuştur. Okçuluk 1961 yılında yeniden bağımsız hâle getirildi. Aynı yıl İnönü Stadı'nda ilk Türkiye Okçuluk Şampiyonası düzenlendi. Sonraki yıllarda inişli çıkışlı bir grafik çizen okçuluk, bayanların da ilgilendiği bir spor oldu. İstanbul 1999 yılında ilk kez uluslararası okçuluk mücadelesine ev sahipliği yaptı.¹⁵

Cündilik

Arapçada asker anlamına gelen "cünd" kelimesinden türeyen "cündî" terimi, Osmanlılarda, at üzerinde

¹² O. G. de Busbecq, *Türk Mektupları*, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul 1959, s. 171-175.

¹³ Doğan Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, İstanbul 2002, s. 291-296.

6- Sipahtî'nin ok talimi (Ârifî)

birtakım cambazlıklar sergileyen hünerli biniciler için kullanılmıştır. Sarayda cündî adıyla anılan bir bölük veya koğuş bulunmayıp, Enderun'daki cündîler, her koğuşa dağılmış durumdaydı. Sadrazamların kapı halkı arasında iki bölük cündî bulundurması kanundu. Teşrifat kurallarına göre sadrazam cündîleri dinî bayramların üçüncü gününde ve doğum şenliklerinde Eski Saray'a giderek buradaki meydanda padişah huzurunda cirit oynarlardı. Ayrıca Osmanlı Devleti'ne iltica eden kral ve prensler ile elçileri karşılama merasimlerinde veya önemli bir yapının hizmete açılması töreninde gösteri yaparlardı.¹⁴ Sadrazam cündîlerinin eğitim alanı Bâbiâli'deki Kum Meydanı'ydı. Diğer cündîler ise Kabak

¹⁴ Atif Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Ankara 1995, s. 444-447.

7- Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadeleri Mustafa, Mehmed ve Selim'in sünnet düğününde at koşularının yapılması (Hünernâme)

Meydanı'nda Topkapı Sarayı'nın Beşinciyer'e açılan kapısının önünde ve Beşiktaş'taki Çinili Köşk alanında eğitim yaparlardı.

Cündîlik öğrenmek isteyen acemiye ata binme, at üzerinde oturma ve dizgin tutma dersleri verildikten sonra, at üzerindeyken tablalara ok atılması, sırtın tepesine bağlanmış kabağın okla vurulması öğretilirdi. Daha sonra ondan mızrak, kılıç, ok ve tüfek kullanması istenirdi. Bunları kullanmada kendisini kanıtlayan acemilikten çıkararak önce kâmil, sonra keskin cündî olurdu. Keskin cündîler başarılarını daha da artırmak ve yarışmalarda ödül kazanmak için, atı süratle giderken ani bir şekilde durdurmak, atı bir nokta üzerinde döndürmek, cirit değneğini en uzağa atmak, at üstündeyken kalın meşe kütüklerine "kalemlî"yi saplamak, havada uçan

kuşu vurmak, at koştururken lobutu yere vurup yüksek ağaçların tepesine çekilmiş ip üzerinden aşırarak, yüksek bir direğin tepesine konulmuş kabağı ok ile vurmak gibi birtakım hünerleri sergilemek zorunda idiler.¹⁵

1582 şenliğine katılan Alman Haunolt ve Fransız Baudier, cündî yarışlarından bahsetmişlerdir. Bir cündînin dörtnala koşan ata sağ ayağı üzerinde yaylanarak atlayıp binmesi, eyer üzerinde tek ayağı üzerinde durarak atı dörtnala sürmeye devam etmesi; bir başka atlının, hayvanı dörtnala koştururken sırtından eğerini çıkarıp boynuna koyması ve sonra eyeri tekrar hayvanın sırtına bağlayıp üzerine oturması herkesi büyülemiştir.¹⁶ Löwenklaw'ın anlattıkları daha ilginçtir:

Bir sipahi de beyaz atı alabildiğine sürerken üç-dört, hatta daha çok defa sağ ayağı ile yere değdi ve yeniden eyere yerleşti. Eyerin üstünde, omuzları eyerde, ayakları havada olarak durdu. Bütün bunları at koşarken yapıyordu. Sonra atına dans ettirdi, diz çöktürdü, kendisi ile birlikte yere yatırdı, yine ayağa kaldırdı, yine yatırdı. Böylece yatarken hayvanı yıkadı, tımar etti, nalını söktü, yeniden nalladı. Takımlarını çıkardı ve yeniden eyeriyle koşumunu taktı. Hayvanın üzerinde yürüdü, durdu. Atın üzerine koyduğu yuvarlak kalkanı okuyula vurdu. Hayvan bu sırada ölüymüş gibi hiç kıpırdamıyordu. Ama ayağa kalkınca bütün bunlar olmamış gibi gayet emin ve hareketliydi.¹⁷

Yeniçeri teşkilatının lağvından sonra cündîlik de kaldırıldı. Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa'nın, 1911 yılında Bakırköy'de *Süvari Binicilik ve Tatbikat Okulu*'nu kurması, modern biniciliğe geçişin ilk adımı oldu. Ancak sportif binicilikten ziyade askerî tatbikat mantığıyla hareket eden bu okul hedefine ulaşmadan, Balkan savaşlarının başlamasıyla birlikte kapandı. Binicilik sporu 1913'te Harbiye Nazırı Enver Paşa ve arkadaşları tarafından *Sipahi Ocağı*'nın kurulmasıyla yeniden canlandı. Avrupadaki jokey kulüplerinin çalışma sistemini benimseyen Sipahi Ocağı, 1916 ilkbaharında ilk yarışlarını düzenledi. 15 Ağustos 1917 tarihinde *Sipahi Mecmuası*'nı çıkarmaya başladı. Dergi ilk sayısında, ocağın sözcüsü olmasının yanında, "ecdâdımızın en birinci meziyetlerinden ma'dûd iken sonraları ihmâl

¹⁵ Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 469-471.

¹⁶ Ali Ayağ, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, İstanbul 1983, s. 12.

¹⁷ İntizâmî, *1582 Surnâme-i Hümâyün: Düğün Kitabı*, haz. Nurhan Atasoy, İstanbul 1997, s. 42-43.

8- Cündîler Sultanahmet Meydanı'nda maharetlerini sergilerken (İntizâmî)

edilen biniciliği yeniden canlandırmak ve bu esnâda diğer her nev' sporu da teşvîk eylemek maksadıyla"¹⁸ yayına başladığını ilan etmişti. Fakat masraflı olduğu için Sipahi Ocağı bu yükün altından kalkamayınca, binicilik sporunu Süvari Mektebi üstlendi. Okul Müdürü Yarbay Cevdet Bilgişin'in girişimiyle ücretsiz binicilik kursları düzenlendi. 1950'lerin sonunda Türk ordusundan süvari sınıfının çıkarılmasıyla binicilik sporu ordu desteğini kaybetmiş oldu. Bazı kulüplerin sahiplenmesiyle sivil binicilik dönemi başladı.

Atlı Cirit

Gerek halk arasında gerekse sarayda en çok oynanan ve padişahların yabancı konuklarına gururla seyrettirdikleri sporlardan birisi cirit. Ateşli silahların icadından önce kullanılan silah araçlarından olan cirit, ucu sivri olmayan

¹⁸ *Sipahi Mecmuası*, nr. 1 (15 Ağustos 1333).

110 cm uzunluğunda, 3 cm çapından başlayıp diğer uca doğru 2 cm'lik çapa kadar incelen bir çeşit kısa mızrak şeklinde düşünülebilir.¹⁹ Cirit genellikle yazın son haftaları ile sonbaharın ilk aylarında oynanırdı. Sokaklarda davul çalınarak yapılan ilanlarla cirit oynamak isteyenler meydana çağrılır, böylelikle herkes etkinlikten haberdar olurdu. Bir savaş talimi olduğu için cirit oynarken ölenler şehit sayılırdı.

Atlı cirit oyununu cüндüler oynardı. Diğer cirit türlerinden ayırmak için ve sürekli yapılmasından dolayı "harharî cirit" diye de anılan bu oyunun her Cuma orduların konakladıkları yerde yapılması gelenek hâlini almıştı. Vakanüvis Raşid, Sadabad Parkı'nın açılışı için düzenlenen törende, sadrazam cüндülerinin "mutad üzere" cirit oynadıklarını yazmaktadır. Saray içindeki müsabakalar "Bamyacılar" ve "Lahanacılar"

diye adlandırılan iki takım arasında geçerdi. Bizans dönemindeki araba yarışlarını hatırlatan bu oyunda Bamyacılar kırmızı, Lahanacılar yeşil kadife giysileriyle tam bir takım havasına bürünürlerdi. Harem ağaları olan karaağalar Lahanacıları, akağalar da Bamyacıları tutarlardı. Gayet çekişmeli geçen müsabakaları takip eden padişahlar da iki takımdan birinin taraftarı idiler. Örneğin III. Selim'in yaptığı tüfek atışının anısına dikilen 1791 tarihli mermer nişanın tepesini bir lahanayla; II. Mahmud'un ise 1811 tarihli nişanın tepesini bamyayla süsletmiş olması,²⁰ adı geçen padişahların destekledikleri takımı işaret etmektedir. Hatta III. Selim, Lahanacılarla olan sevgisini bir şiirine konu etmişti.

Atlı ciritte gruplar, aralarında en az 200 m olacak şekilde karşılıklı dururlar; sıradan elinde cirit bulunan bir atlı, atını doludizgin ortaya doğru sürer ve karşı takımdan birisinin adını söyler, ciridini savurur ve geri dönerek kaçar. "Meydan okuma" denilen bu eylemden sonra, adı ilan edilen rakip oyuncu harekete geçerek kendisine cirit atanı kovalamaya başlar ve ciridi ona savurur. Aynı anda öbür taraftan bir oyuncu fırlatarak, ciridi arkasına savuranın peşine düşer. Bunu diğer sıradan birisi kovalayarak oyun sürdürülür. Atılan ciridin havada yakalanarak tekrar atılması imkânı vardır. Ciritte hedef binicidir. Ciridi ata isabet ettiren atıcı kural gereği oyun dışı kalırdı. Kendisine atılan ciridi havada tutmayı başaran binici de onu atanı oyun dışı bırakmış olurdu. Oyunculara yapılan isabetli atışlar takımlara puan kazandırır, fazla puanı toplayan takım galip ilan edilirdi. Oyun sırasında davul zurna ile savaş müzikleri, koşu ve cirit havaları çalınırdı. Bunun amacı oyuna şenlik havası katmak değil, kaçan ciritçiye kendisini toparlaması için motivasyon desteği sağlamaktı.²¹

Ciride aşırı ilgi duyan padişahlar, Topkapı ve Beşiktaş da dâhil, inşa ettirdikleri her sarayın içine veya yakınına mutlaka bir cirit sahası yaptırmışlardır. II. Osman (1618-1622) ve I. İbrahim (1640-1648) binicilik ve ciritte usta idiler. Evliya Çelebi de cirit sevdalıydı, bu yüzden ön dişlerinin tamamını kaybetmişti. Cirit sporu II. Mahmud zamanına kadar düzenli olarak yapılmıştır. 1812 yılında Büyükdere'deki cirit, yarısı Bamyacı, yarısı Lahanacı seksen cüндü arasında oynanmış, atılan lobutların yüksekliği bir-iki minare boyuna ulaşmıştı.²²

²⁰ Gül İrepoğlu, "Osmanlı Sanatında Sporu İzlerken", *Anadolu Uygarlıklarında Spor*, ed. İbrahim Yıldırım ve Timur Gültekin, Ankara 2012, s. 153.

²¹ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Ankara 1992, s. 30-31.

²² Hâfız Hızır İlyas Ağa, *Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat: Letâif-i Vekâif-i Enderûniyye*, haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul 2011, s. 4-7.

¹⁹ Nihat Gezder, *Geleneksel Sporlarımızdan Atasporu Cirit*, Erzurum 1998, s. 9.

9- Topkapı Sarayı'ndaki Cirit Köşkü'nün önünde III. Selim huzurunda cirit gösterisi (d'Ohsson)

1815'te Çinili Köşk'te yapılan müsabakada ise harem ağaları Lahana, iç ağaları Bamy grubunda yer almıştı. Fakat 1816'daki bir karşılaşma esnasında, meşhur cüdülerden Şuayb Ağa'nın kendisine gizli kin besleyen *sakar cüdülerden Çopur Hasan*'ın hilesiyle atından düşüp ölmesi üzerine II. Mahmud atlı ciridi bir daha oynamadı. Nihayet Vak'a-i Hayriye'den sonra, gelişen teknikler karşısında düşman önünde fayda sağlamayacağı ve zaten tehlikeli bir spor olduğu gerekçesiyle ciridi tamamen yasakladı. Padişahın kendisi okçuluğa meylederken, cirit oyunu da sadece lobut atmaya hasredildi.

Lobut Atma

Lobut, 4-5 cm kalınlığında, 85-90 cm uzunluğundaki kabuğu soyulmuş bir meşe değneğidir. Hedefe saplanması için uç kısmı altı köşeli olarak sivriltildi; bu şekliyle büyük bir kaleme benzediği için "kalemli" de denirdi. Lobutun, ucu temrenli olanına ise "hışt" adı verilmiştir. Tüfeğin icadından önce atlıların taşıdıkları bir araç olan lobut, savaşta düşmana veya atına saptamak için kullanılırdı. Tüfeğin yaygınlaşmasından sonra giderek önemini kaybetmiş, sadece cüdülerin spor gösterilerinde ve yarışmalarda kullandıkları bir spor

aracı hâline gelmiştir. Lobut sporu, II. Mahmud'un ciridi yasaklamasından sonra önem kazandı. Gülhane ve Ağa bahçeleri ile Çinili Köşk alanında yapılan bu sporda, karşılıklı iki yüksek ağacın tepesine ip çekilir, at üzerindeki yarışçılar lobutları iki minare boyu yüksekliğindeki ipin üzerinden aşırıya çalışırdı. Bunu başaran sporcuya, daha önceden çok değerli kumaşlarla donatılmış olarak alanda bekletilen Arap atı hediye edilirdi.²³

²³ Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 606-607; Hızır İlyas, *Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat*, s. 379.

Avcılık

Av, yiyecek maddesi olarak kullanmak, değerli bir deri elde etmek, tehlikeli ve yabani hayvanları uzaklaştırmak üzere başlıca üç amaç için yapılırdı. Avcılıkla ilgili özel kurallar belirlenmişti. Av sporu ok veya ucu demirli mızrakla veyahut da bu iş için eğitilmiş köpek, leopar, atmaca, şahin ve benzeri hayvanlarla yapılırdı. Avcının, atış yapmadan veya hayvanları salmadan önce Allah'ın adını anması şarttı. Bunu unutarak değil, ama bilerek yapmazsa avı mekruh olurdu. Şehir dışında, kırlarda, ormanlarda, bir Müslüman veya ehl-i kitap tarafından yapılmayan ve ele geçtiği zaman üzerinde kan izi bulunmayan avlar caiz değildi. Dinsizlerin avladıkları da yenmezdi.²⁴

Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın av esnasında öldüğü bilinmektedir. Yıldırım Bayezid, Emir Süleyman, I. Murad, II. Murad, II. Bayezid²⁵ ve II. Mustafa da avcılıkla uğraşmışlardır. IV. Mehmed'in bu spora olan merakından dolayı "Avcı" lakabıyla anıldığını bilmeyen yoktur. Padişahların avcılığa ilgileri, sarayda bununla ilgili bir kuruluşun oluşması ve avcılığın bir nizamname dâhilinde yürütülmesiyle sonuçlanmıştır. Saray teşkilatında padişahın rahatça avlanmasına hizmet eden şikâr (av) ağalarının görevi, şahin, doğan ve atmaca gibi avcı kuşları beslemek, eğitmek ve av sırasında padişaha refakat etmektir. Padişah avlarında, av köpeklerinden sorumlu zağarbaşı da bulunurdu.²⁶ "Şikâr halkı" denilen bu teşkilat, padişahların ava ilgisinin azaldığı XVIII. yüzyılın başlarına kadar varlığını korumuştur.

Padişah avları iki türlüydü. Birincisi, kısa süre içinde az personelle ve saraya yakın yerlerde yapılan törensiz avlardır. Günübirlük yapılan veya birkaç gün süren törensiz avlar "Hadîka-i hassa" denilen padişah bahçelerinde pazartesi ve perşembe binişlerinde icra edilir; padişahın yanında silahtar, rikabdar ağalar, şahincibaşı, doğancibaşı ve içdoğan oğlanları ile bir miktar zağarcı, saksoncu ve solak yer alırdı. Törenli avlar ise teşrifata uygun düzenlenir, koruluğu olan ve hayvanı bol Edirne ve Rumeli bölgelerinde sürgün avı şeklinde yapılırdı. Sürgün avı, sancakta bulunan şehzadelerin yeteneklerini öğrenmek, özellikle savaşa girebilecek şekilde yetişip yetişmediklerini tespit etmek için de yapılırdı.

²⁴ Ignatius Mouradgea D'Ohsson, *XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler*, çev. Zerhan Yüksel, İstanbul, ts., s. 20.

²⁵ Necdet Öztürk, "Osmanlı Kroniklerinde Av Kayıtları (1299-1500)", *Av ve Avcılık Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun, İstanbul 2008, s. 65-68.

²⁶ İrepoğlu, "Osmanlı Sanatında Spor İzlerken", s. 148.

10- Kanunî Sultan Süleyman ve şehzadeler avlanırken (Ârifi, Süleymânâme)

Bazen de gizli amaçlar için ava çıkılırdı. Mesela Kanunî, 1557 yılının kışında, görünüşte biraz avlanmak ve biraz da dinlenmek amacıyla, iklimi daha yumuşak olan Edirne'ye yerleşmişti; ama asıl maksadı Macaristan'a gözdağı vermektir.²⁷

Kara hayvanları, kanatlılar ve su hayvanları olmak üzere üç av türü bulunmaktaydı. En çok avlanan kara hayvanları ceylan, arslan, kaplan, karaca, geyik, dağkeçisi, tilki, kurt; kanatlılar ise turna, yaban kazı, sülün, keklik, karatavuk olarak sıralanabilir. Kuşlar, tüyleri için avlanırdı; zira balıkçıl kuşunun tüyü padişahların sorguçlarına, turna tüyü yeniçeri başlıklarına, kaz ve güvercin tüyleri de okların arkasına takılırdı. Bülbül ve diğer ötücü kuşlar ise kafeslere konularak konaklarda aksesuar olarak kullanılırdı. Askerlik ve spor kültüründe derin izler bırakan avcılık sporuyla ilgili terimler Türk edebiyatında metafor olarak yaygın biçimde işlenmiştir. Gözleri/bakışı oka, kirpikleri yaya, gamze ve benleri tuzağa benzetilen sevgilinin kendisi de avcı olarak takdim edilmiştir.

²⁷ Busbecq, *Türk Mektupları*, s. 119.

11- 1582 şenliğinde Sultanahmet'te güreşçiler (Intizâmî)

Güreş

Asya'dan taşınmış olan ata sporlardan güreşin İstanbul'da yerleşmesinde sarayın rolü büyüktür. Çelebi Mehmed ve II. Murad'ın güreş tuttuklarına dair kayıtlar vardır. Şehzade Cem zamanının büyük kısmını güreşe hasretmiştir. II. Bayezid daha şehzadeligi sırasında komşu ülkelerdeki tanınmış sanatkar ve sporcuları yüksek aylıklar vererek Amasya'da toplamış, padişah olduğunda bunları İstanbul'a getirmişti. Güreşçiler "cemaat-i küştîgîrân" adıyla bölük hâlinde teşkilatlandırıldı. İtalyan Bassano, Kanunî'nin hepsi de maaşlı çok sayıda güreşçisi olduğunu belirtmektedir. Güreşçiler bölüğü, XIX. yüzyıla kadar sarayda varlığını sürdürdü. Ancak II. Mahmud'un tasarruf tedbirleri kapsamında Enderun koğuşlarının personel sayısı azaltılınca güreşçiler de çıkarılmıştır. Son dönem padişahları içerisinde güreşe en fazla ilgi duyan Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876) Anadolu ve Rumeli'nin ünlü pehlivanları İstanbul'a gelmeye başladı. Bunlardan bazıları saraya alındı. Yurt dışı gezisine çıkan ilk padişah olan Sultan Abdülaziz, dönemin iki ünlü güreşçisini maiyetinde götürerek bu Türk sporunu Avrupa'ya tanıtmıştır. II. Abdülhamid (1876-1908) sarayda güreşçi bulundurulmasına izin vermemiş, ancak kendi imkânlarıyla Avrupa ve Amerika'ya gidip uluslararası turnuvalarda başarı kazanan güreşçileri ödüllendirmiştir.

Bilgi, zekâ, kuvvet ve beceri unsurlarını kaynaştıran güreş, tamamen kişisel özelliklerle kazanılan bir spordur.

12- Güreşçiler talim yaparken (TSMK, nr. H. 415)

Masrafsız oluşu ve her zaman yapılabilmesi yönüyle bir halk sporu olarak temayüz etmiş ve asil sayılmıştır. Taşrada kendisini kanıtlayan güreşçiler İstanbul'a giderlerdi. Zira asıl şöhret, güreşin kalbinin attığı İstanbul'daki başarılarla elde edilebilmekteydi. Saray içinde ve dışında yapılmasına göre iki türlü güreş vardı. Sarayda yapılanlara "huzur güreşleri" adı verilirdi. Huzur güreşleri pazartesi ve perşembe günleri öğle namazı ve yemeğinin ardından binişlerde yapılırdı. Galibiyet gerekliyse, pehlivanlar bütün hünerlerini ve taktiklerini kullanarak birbirlerini yenmeye çalışır; yenilmeye gerek yoksa padişahın, pehlivanların çekilmesini istemesine kadar güreş devam ederdi.²⁸ Teşrifat kurallarına uygun olarak huzurunda güreş yaptıran son padişah II. Mahmud'dur.

Karakucak, Oğuzlardan Osmanlı'ya kadar bütün Türk coğrafyalarında hâkim olan çayır güreşidir. Pehlivanlar yaşlarına, güçlerine ve ustalıklarına göre gruplara ayrılırdı. Günümüzde serbest güreş diye bilinen ve karakucağın formüle edilmiş şekli olan minder güreşi uygulaması 1913'te başladı. Karakucağın yağ sürülerek yapılanına ise yağlı güreş denmiştir. Vücudun kayganlığından dolayı pehlivanların birbirlerini devirmeleri uzun sürdüğünden izleyiciler yağlı güreşten büyük keyif alırlardı. Bunu daha eğlenceli hâle getirmek için davul ve zurna eşliğinde yapılması geleneğe

28 Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 141-144.

dönüşmüştür. Yağlı güreşlerin bir özelliği de dinî değerlerle uygunluğudur. Pehlivanların sahaya çıkmadan önce abdest alıp namaz kılmaları ve dua etmeleri spora kutsiyet kazandırmaktadır. Güreşin bu stilini törelere göre idare eden cazgırlar da çeşitli dinî ve millî sloganlarla bir yandan pehlivanlara cesaret verir, diğer yandan seyircilerin duygularını okşardı.²⁹

İstanbul'da güreşi ve güreşçileri koruyup teşvik etmek amacıyla fetihten itibaren pehlivan tekkeleri kurulmuştur. Bunların içerisinde en şöhretlileri Küçükpazar civarındaki Pehlivan Şüca' ve Zeyrek Yokuşu ayağındaki Pehlivan Demir tekkeleridir.³⁰ Fatih devrinde inşa edilen Şüca' Tekkesi, yıkıldığı XVIII. yüzyılın ortalarına kadar pehlivanların mahfili olmuştur. Öte yandan vezirler, paşalar, ağalar ile tımar ve zeamet sahipleri de pehlivan yetiştirirlerdi. Bazı sadrazamlar ise, daire halkı ve memurlarını Bâbîâlî'deki Kum Meydanı'nda güreştirmekte idiler. Ramazanda teravih namazından sonra düzenlenen güreş müsabakalarının adresi Kasımpaşa, Göksu, Baruthane Çayırı, Şehzadebaşı ve özellikle ramazan eğlencelerinin merkezi olan Direklerarası idi. Yurdun dört tarafından akın eden pehlivanların ter döktüğü ramazan güreşleri 1912 yılına kadar yapıldı. Bundan sonra minder güreşi modası başladı. Macar Çaya yönetiminde bir grup yabancı güreşçinin Taksim'deki Talimhane Meydanı'nda kurdukları çadırda yapılan minder güreşi,³¹ sonraki yıllarda İstanbul kulüpleri bünyesinde sürdürüldü. Cumhuriyet dönemindeki uluslararası karşılaşmalarda Türkiye'yi uzun yıllar İstanbullu güreşçiler temsil etmişlerdir.

Tüfek Atışı

Yıldırım Bayezid devrinden itibaren askerî eğitimde görülen tüfek atıcılığının spor olarak benimsenmesi XVI. yüzyıldadır. Tüfek atışında hedef olarak su testileri kullanılır; bazen de Frenk altınlarına kurşun atılırdı.³² İki türlü atış olup birincisi, uzak mesafedeki hedefin vurulması; ikincisi ise birden fazla atıcının kendi aralarında yarışması şeklindeydi. Okçulukta olduğu gibi, bu sporda da rekor kıranlar için menzil taşları dikilirdi. Padişahlardan IV. Murad (1623-1640), IV. Mehmed (1648-1687) ve III. Ahmed (1703-1730), sadrazamlardan Nevşehirli Damad İbrahim Paşa atıcılıkta mahirlerdi.

29 Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, s. 15-16.

30 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, haz. Yücel Dağlı v.dğr., İstanbul 2003, c. 1, s. 311.

31 Atif Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, Ankara 1989, c. 2, s. 204-205.

32 "Meteliğe kurşun atmak" deyiminin, altına nişan alan zenginlerin durumu karşısında fakirlerin hâlini betimlemek için uydurulmuş olduğu sanılmaktadır.

13- Talimli Osmanlı tüfeklileri Leh ordusu ile savaşıırken (Nâdirî, Şehnâme)

Tüfekte vurup kitabe yazdıran ilk padişah olan III. Ahmed devrinde, birûn kısmında, silahşorân-ı hassa bölüğü oluşturulmuştu. 1721'de Okmeydanı'nda düzenlenen sunnet düğününe aşırı yağış sebebiyle ara verilince, İbrahim Paşa silah atışı yapmış ve 20-30 testiyi parçalayarak ustalığını ortaya koymuştu.³³ III. Selim (1789-1807) ise İmrahor Köşkü'nün tamiri için düzenlenen törende tüfek atmıştır. Sultan Selim daha sonra köşkün yakınında bir atış poligonu yaptırmıştır. Ayrıca şehrin muhtelif yerlerindeki ok meydanları tüfek atışı için kullanılmıştır. Selefinin çalışmalarını devam ettiren II. Mahmud devri, tüfek atıcıları adına parlak bir dönem oldu.³⁴ Fakat 1826'dan sonra reformlara başlayınca bu spor dalı da önemini giderek kaybetti. Atıcılık, 1940'lara doğru yeniden gelişmeye başladı. 1945'te Atıcılık Federasyonu'nun kurulmasının ardından, Türk atıcılar

uluslararası yarışmalara katılmaya başladılar. İstinye'deki atış poligonunun yapılması bu spora ilgiyi artırdı.

Matrak

Arapçada "değnek, sopa ve talimci şışı" gibi anlamlara gelen matrak tabiri; Osmanlılarda, üzerine post sarılmış, başı yuvarlakça kalın değnek için kullanılmıştır. Matrak oyununun mucidi Nasûh'tur. Başta hattatlık olmak üzere matematikçi, coğrafyacı ve ressam kimlikleriyle tanınan Nasûh, silahşorluk üzerine yazdığı *Tuhfetü'l-guzât* adlı eserinde kendisini "Nasûh es-Silâhî el-Matrakî" diye tanıtmıştır. Celalzade Mustafa, silah ve mızrak oyunlarında cesareti ve tekniğiyle akranları arasında öne çıkan Matrakçı Nasûh'un, daha önce Mısır'a giderek oranın en gözde cüндleri ile boy ölçüştüğünü ve tıpkı Rüstem gibi efsaneleştiği için Kanunî tarafından kendisine berat verildiğini kaydetmiştir.³⁵

33 İrepeçli, "Osmanlı Sanatında Sporu İzlerken", s. 147.

34 Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 528-529

35 Hüseyin G. Yurdaydın, *Matrakçı Nasûh*, Ankara 1963, s. 10.

14a-b- Matrakçıların 1582 şenliğindeki gösterileri (İntizâmî)

Matrak hakkındaki en eski bilgileri veren Evliya Çelebi'ye göre, şimşir ağacından yapılan matrağın tasarımı lobuta benzemekle birlikte ondan biraz daha ağırdır. İki kişi arasında oynanan oyunda, rakiplerin her birinin sağ elinde matrak, sol elinde kalkan görevi yapan yuvarlak bir yastık bulunurdu. Matrakçıların başları miğferli, yüzleri siperli olurdu. Matrakta hedef matrağı rakibin kafasına vurmak, bunun yanında, gelecek atakları karşılamak olduğundan, oyuncuların hem saldırma hem de savunma becerilerini göstermeleri esastı. İstanbul'da bu sporla ilgili 10 esnaf bulunmakta ve 30 kişi çalışmaktaydı. Bunun dışında serbest çalışan matrakçılar da vardı. Birçok türü bulunan matrağın en yaygın şekli, uyumlu ve tartımlı hareketlerle eskrim gibi yapılandır. Oyun biraz da dansı içerirdi.³⁶ Uzak Doğu'daki savunma sporlarını andıran matrakta amaç rakibi yenmek değil, seyircilere oyun boyunca birtakım sanatsal figürler sunmaktır.

Matrak oyunu şenliklerin, törenlerin ve resmî kabullerin vazgeçilmez öğelerindendi. Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadelerinin 1529'daki sünnet düğünleri için Atmeydanı'nda yapılan şenliklerde matrakçıların gösterileri göz kamaştırmıştı. Meydana her birinin beşer kulesi ve dörder kapısı olan iki yürür hisar kurulmuş, içlerine de top ve tüfek ile 120'şer silahlı asker yerleştirilmişti. Hisarlar Atmeydanı'nın ortasına doğru yürürken, içlerindeki matrakçılar da hünerlerini sergilemişlerdi. Gelibolulu Mustafa Âli de, 1582 şenliğinde tüfek ve ok atışının yanında cirit ve matrak oynandığını, maket bir kalede temsili savaş oyunu yapıldığını yazmıştır.³⁷

Tomak

Osmanlı sarayında 1730'dan sonra oynanmaya başlayan bu oyundaki en önemli araç, içi kar keçesiyle doldurulmuş yumruk büyüklüğündeki meşin toptur. Tomak adı verilen bu top 70-80 cm uzunluğundaki bir ipe bağlanırdı. Oyun, altışar kişiden oluşan iki takım arasında geçerdi. Her sporcunun elinde birer tomak bulunur, sporcular sapın ucundan tutarak top kısmını rakibin sırtına vurmaya çalışır; karşıdaki ise kollarıyla savunma yapardı. Sırtına topu yiyen, oyun dışı kalırdı. Oyuncuların başarısı atak ve savunma esnasındaki atikliklerine göre saptanırdı. Tomak oyunu, genellikle saltanat binişlerinde, mesire yerlerine toplu gidişlerde oynanırdı. Sporcuları coşturmak için Enderun saz takımı tarafından musiki icra edilirdi. Oyunun belli bir süresi olmayıp, padişahın talimatına göre sona erdirilirdi.³⁸ 1810'lu yıllardan itibaren Çinili, İncili, Gülhane ve Şimşirlik köşklerinin meydanlarında Enderun ağalarına düzenli olarak tomak oynatan II. Mahmud, Vak'a-i Hayriye'den sonra birçok sporu kaldırırken, tomak oyununu bir süre daha devam ettirmiştir.

Yaya Koşusu

At üstünde yapılan sporlara önem veren Türkler, yaya koşularını Anadolu'ya geldiklerinde Bizans'ta görmüş ve bunun savaşta yararlı olabileceğini düşünmüşlerdi. Bu anlayış, "peyk" veya "şatır" adı verilen koşucular sınıfını doğurdu. Farsçada haberci anlamına gelen peyk kelimesi,

Üniversitesi, 2004, s. 61.

³⁸ Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, s. 44; Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 618-620.

³⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, c. 1, s. 310; Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, s. 40.

³⁷ Gülsüm Ezgi Korkmaz, "Sûrnâmelerde 1582 Şenliği", yüksek lisans tezi, Bilkent

15- III. Selim huzurunda tomak oyunu oynanması (d'Ohsson)

Osmanlı sarayında postacı sınıfı için kullanılmıştır. Bunlar hızlı koşma yeteneklerinden dolayı ilk zamanlarda padişahların emirlerini iletmek için istihdam edilmişlerdi. Peykler sonraki devirlerde saltanat şiarından sayılarak, sorguçları ve süslü giysileriyle gösteriş ve debdebe amacıyla kullanılmışlardır.³⁹

Koşucular, sarayda düzenlenen peyk seçme sınavında başarı göstermek zorunda idiler. Gösterilerini nasırlaşmış çıplak ayaklarıyla sunarlar, birtakım sıçramalar ve danslar yapmak suretiyle klasik koşu

formunun dışına çıkarlardı. Ellerinde balta taşırılar, koşarken yiyebilmeleri için yanlarında badem, akide şekeri ve gülsuyu bulundururlardı.⁴⁰ Batılı misafirler ve gezginler peykleri maraton koşucularına benzetmişlerdir. 1577 günlüğünde bir peyk seçimi sınavını anlatan Gerlach, iki adayın sabah erkenden yola çıktıklarını, birinin Silivri'ye diğerinin daha öteye koşarak gidip akşam saat beş-altı dolaylarında geri döndüklerini kaydetmiştir. Yazarı hayrete düşüren bu 15 saatlik

³⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 439.

⁴⁰ İbrahim Yıldırım, "Osmanlı Saray Teşkilatında Haberci Uzun Mesafe Koşucuları: Peykler", *Osmanlı*, Ankara 1999, c. 5, s. 659.

gidiş-dönüş, 18 Alman mili uzunluğuna eşitti. Peykler geri döndüklerinde oturmalarına izin verilmemiş, gece yarısına kadaryürümeye devam etmişlerdi. Koşu sırasında peykların üzerine ara sıra su serpmek ve karşılarna çıkan engelleri temizlemek amacıyla atlılar görevlendirilmişti. Yarış Atmeydanı'nda sona ermiş, davullar zurnalar eşliğinde gelene geçene şerbet sunulmuş, yarışçılara sadrazam tarafından para ve ipekli giysiler hediye edilmişti.⁴¹ İstanbul'da düğün, merasim ve elçi kabullerinde de yaya koşusu düzenlenirdi.

41 Gerlach, *Türkiye Günlüğü*, c. 2, s. 596-597.

Koşulacak mesafe ile kurallar, yarışın yapıldığı anda belirlenirdi. Sadabad Kasrı'nın inşasının tamamlanması nedeniyle yapılan şenlikler kapsamında (1722), cirit gösterilerinin ardından, otuz kişinin katıldığı "piyade koşusu" düzenlenmiş, Fil Köprüsü'nden başlayan yarış III. Ahmed'in otağı önünde nihayetlenmişti.⁴² Yazlık olarak kullanılan Sadabad'da iki yıl sonraki etkinliklerde ise güreşçilerin ardından piyade ve atlı cirit gösterileri yapılmış, *koşun koşun piyadelerin* yarışları izleyenleri hayran bırakmıştı.⁴³ Osmanlı saray teşkilatında XVI-XVIII. yüzyıllar arasında 30-150 arasında peyk bulunmuştur. Küçük yaşlardan itibaren planlı ve artırılmalı koşu antrenmanlarıyla spor hayatına katılan ve özel bir seçme sınavında yeteneklerini ispatlayarak yüksek ücretlerle göreve kabul edilen peyklar, sahip oldukları uygulama tekniklerinin yanında bilgi ve kültür düzeyleri bakımından seçkin bir sporcu grubunu oluşturmakta iken,⁴⁴ bu teşkilat 1828 yılında kaldırılmıştır.

Alay Topu Oyunu

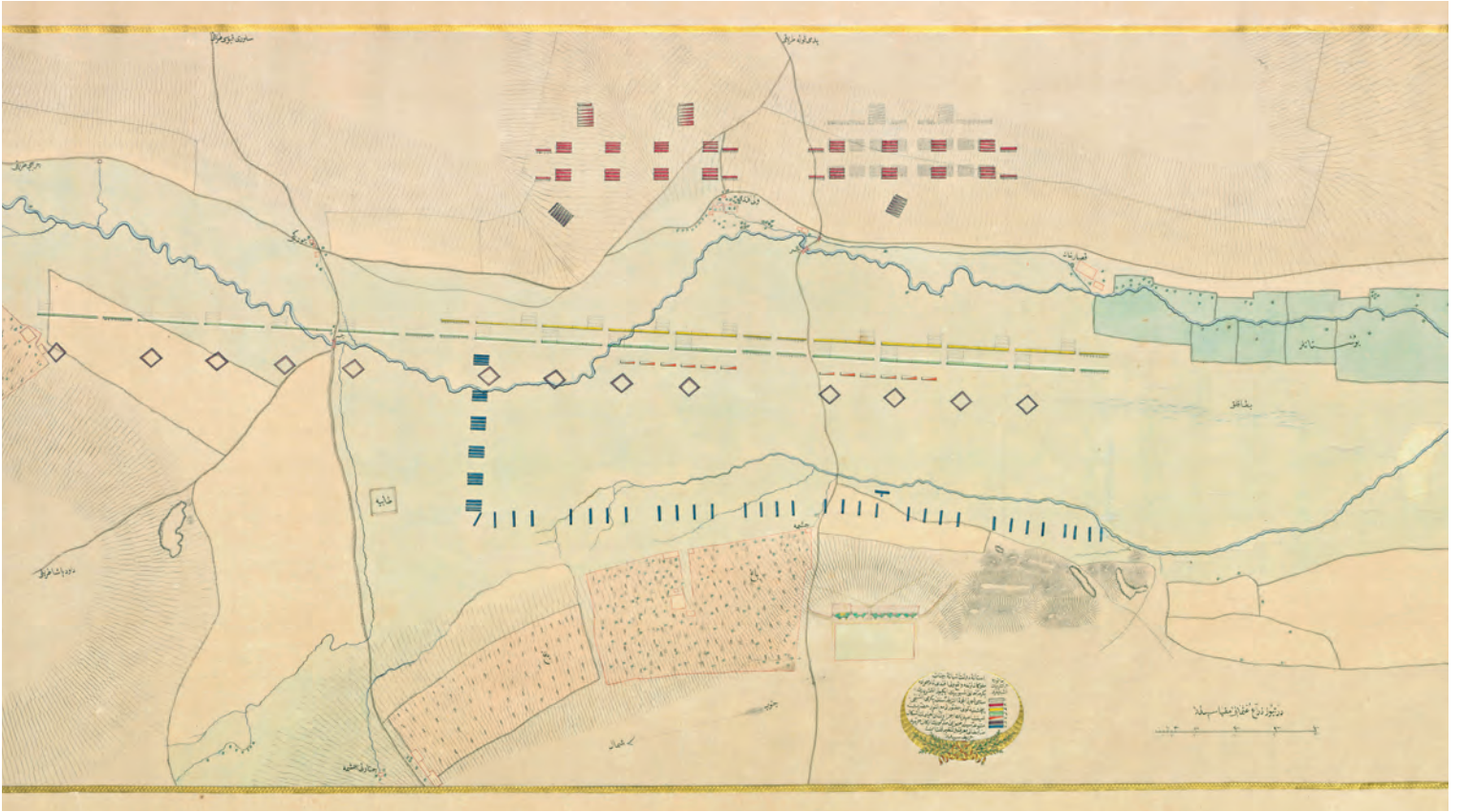
Geçmiş Hunlara dayanan ve buradan Çin'e, Hindistan'a ve nihayet Avrupa'ya yayılan top oyunu, çember şeklinde çizilmiş çizgi üzerinde dizilen kız ve erkek çocukların karışık oynadığı bir oyundur. Temel malzemesi, temizlenmiş ve kurutularak şişirilmiş sığır işkembesidir. Kurala göre, topu çizgiden dışarı çıkaran veya yere düşüren oyun dışı kalırdı. Türk göçleriyle birlikte Batı'ya geçen top oyunu İstanbul'da biraz biçim değiştirmiştir. Zira Hz. Hüseyin'in Kerbela'da başı kesildikten sonra top gibi oynandığı inancından dolayı, yuvarlak cisimlere ayakla vurularak oynanan oyunlar Osmanlılar tarafından benimsenmemiş, hatta çevgan da bu yüzden terk edilmiştir. Bununla birlikte sarayda "alay topu oyunu" oynanmıştır. Klasik top oyunundan farklı olarak bu oyunda sığır işkembesinden yapılan top yerine, içine kar keçesi doldurulmuş yuvarlak ve el ile tutulacak büyüklükteki toplar kullanılmıştır. Öte yandan rakip oyuncular çember şeklinde değil, karşılıklı dizilmekte idiler. Takımlardan her birine "alay" denirdi. Genel olarak alaylardan birisi akağalardan, diğeri harem ağaları veya Enderun'daki koğuşların personelinden oluşurdu. Oyun padişahın huzurunda Topkapı Sarayı'ndaki meydanlarda ya da binişlerde oynanır, bitiminde galip gelen taraftan bir oyuncu şarkı söylerdi. Ayrıca Enderun'a öğrenci yetiştiren Galata ve İbrahim Paşa saraylarındaki öğrenciler de

42 Râşid Mehmed, *Târih*, İstanbul 1282, c. 5, s. 449.

43 Çelebizâde İsmail Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, s. 177.

44 Yıldırım, "Peykler", s. 652.

16- Veli Efendi Çayırında padişahın huzurunda düzenlenen at yarışlarının planı (23 Kasım 1848) (İÜ, Nadir Eserler Ktp., Haritalar Bölümü)

ikinci ile akşam arasındaki ders dışı süreyi top oynayarak değerlendirirlerdi.⁴⁵ İncili Köşk'te 1817 Mart'ında oynanan bir saatlik tomağın ardından top oyununa karar verilmiş, galibiyet şarkısını da Hızır İlyas Ağa söylemiştir.⁴⁶

At Yarışları

Savaşa hazırlık ve eğlenme amacıyla yapılan at yarışlarından özellikle ikincisi, düğünlerin ve şenliklerin başlıca eğlencelerinden biriydi. Yarışlar uzun mesafe koşuları şeklinde yapılırdı. Örneğin 1675 şenliklerinde üç, dört ve altı saatlik olmak üzere üç ayrı yarış düzenlenmişti. Koşularda davul zurna çalınır; dereceye girenlere ödülleri verilirdi. Uzun mesafe koşan atlar semiz ve en iyi cins hayvanlardan seçilirdi. Düğünlerde ve elçiler onuruna düzenlenen şöenlerde at yarışları yaptırılması III. Selim'e kadar devam etmiş; II. Mahmud devrinde bu uygulamaya da son verilmiştir.

Düzenli ve günümüzdeki anlayışa uygun at yarışlarının başlaması Sultan Abdülaziz devrindeydi. Bunda, güreşe olduğu kadar ata binmeye de tutkun olan Sultan Abdülaziz'in at sevgisinden yararlanan devlet erkânının talepleri etkili olmuştur. *Cerîde-i Havâdis*'in 24

Nisan 1864 tarihli sayısındaki *Dersaadet'te İcrâ Olunacak At Yarışlarına Dair Komitesi Tarafından Gelen İlanname-i Mahsûs'ta*, padişahın isteği üzerine üç hafta sonra düzenlenecek yarışların programı yayımlanmıştır. Buna göre birinci gün beş türlü yarış yapılacaktır. Bunlar 25 lira ödüllü esnaf yarışı, kılıç ödüllü asâkir-i şâhâne yarışı, 250 lira ödüllü mükâfat-ı hümayun yarışı, Beyoğlulu kadınlar tarafından düzenlenen 50 lira ödüllü yarış ve 20 lira ödüllü sipahi yarışı idi. İkinci gün yarışları ise, Rumeli yarışı, rahvan yarışı, devlet erkânı tarafından verilecek olan 150 lira ödüllü yarış, jokey kulübü yarışı, geştügüzâr atları yarışı ve çit atlatma kategorilerinde yapılacaktır. Son gün ise dört etapta yarış düzenlenecekti. Yarışacak atların boyu ve kilosuna, katılım şartları ve diğer hususlar ayrı ayrı izah edilmiştir.⁴⁷

İç ve dış sorunların iyice büyüdüğü II. Abdülhamid döneminde birçok spor gibi at yarışları da toplumun gündeminden uzaklaşmıştı. Meşrutiyet'in ilanından sonra, yarışları canlandırmak ve bu arada at neslini ıslah etmek düşüncesiyle Mahmud Şevket Paşa'nın girişimiyle 1911 yılında Islâh-ı Nesl-i Feres Cemiyeti kuruldu. Balkan savaşlarına rağmen, Veli Efendi Çayırında at yarışları düzenlendi. Yarışlar Veliâhd Yusuf İzzeddin

⁴⁵ Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 620-622.

⁴⁶ Hızır İlyas, *Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat*, s. 134.

⁴⁷ *Cerîde-i Havâdis*, nr. 1190 (7 Zilkade 1280).

17- Kâğıthane harasında yetiştirilen cins atlar (Yıldız Arşivi)

Efendi, Sadrazam, nazırlar ve şehzadeler ile büyük bir halk kitlesi tarafından seyredildi. 1913 Kasım'ında ise, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Edirne'de kuracağı Darüleytam yararına yarış düzenlendi. İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti'nin düzenlediği altı yarış, basında geniş biçimde ele alınmıştı. *İdman* dergisinde fotoğraflarla desteklenen uzun makalede, yarış mekânının tasviri, katılımcılar ve topluluğun heyecanı ile birinci yarış için şunlar yazılmıştı:

Veliefendi Çayırı, ileride sarf olunacak mühim bir yekûn ile, at koşuları için pek müsait bir mevki. İstanbul ile koşu yerinin uzaklığı ve havanın hissedilir derecede soğuk olması neticesi olarak kalabalık az idi. Mamafih günün büyüklüğünü 'Sonbaharın At Koşusu' gününü idrak eden spor meraklıları yarışta hazır bulunuyordu. Veliahd-ı saltanat Yusuf İzzeddin Efendi hazretleriyle Şehzâde Ziyâeddin, Ömer Hilmi, Fuad, Cemâleddin efendiler hazerâtı koşu mahallini teşrif eylemişlerdi. Bilhassa o günü kendileriyle şeref-yâb olduğumuz Cemâleddin Efendi hazretleri spor için pek çok heves ve heyecan gösteriyorlardı. İtalya'daki koşulardan, Avrupa'da spora verilen ehemmiyetten pek ciddi bahsettiler. İstikbâlin yüksek bir zâbit ve sporcusu olduğu için o günü kalbimizde pür-ümîd levhalar belirdi. Sonra birçok Türk hanımı yarış mahallinde isbât-ı vücûd etmişti. Bütün vükelâ-yı devlet hazır bulunuyordu. Müşir Osman Paşa, Keçecizâde İzzet Fuad Paşa, Pertev Paşa ve daha birçok ümerâ-yı askeriyye ve mütekâidîn yarış mahallini teşrif etmişti. Hakem heyetinde Seryâver Salih Paşa, Süvari

dairesi reisi Faik Paşa, Baytar kolağası Cemal Bey bulunuyordu. Yarışı tertîb eden komite hakkında sitâyişten başka bir şey söylenemez. Yarışlar heyet-i umûmiyyesi itibarıyla büyük bir ibtizâm-ı tâmm içinde icrâ edildi. Mevkiler muntazam bir sûrette tefrîk edilmiş. Muhtelif mevkilerden yarışları aynı derecede temaşâ etmek kâbil idi. Her sınıf seyirci için pavyonlar ile iyi bir büfe ve muzika mahalli inşası, etrafının muhafazasıyla Veliefendi yarış mahalli pek muntazam bir hâle ifrağ edilmiş olur. İnsan kalabalığı bazı mevkilerde çok, bazı mevkilerde az, sabırsızlıkla kaynaşıyordu. Muzıkların terennümâtı arasında ilk yarışa ibtidâr etmek üzere, on altı zâbit sıra ile hârice çıktılar. Yarış, formalı binen zâbitâna mahsus, bilâ-tefrîk cins-i mîrî hayvanlarla düz yarıştı. Şimdi herkes tarafından iddialar, münakaşalar başlıyordu. 1:15'te müsâbıklar mevkilerinde bulunuyorlardı. 1:25'te hakem kulesinden zil çalındı, flamalarla hareket işareti verildi. Bir dakika sonra da pek müdhiş bir tablo karşısında mebhût bir sükût başladı. Müsâbıklar pür-heyecan bir koşu ile toz bulutlarının arasından karışarak geçtiler. Şimdi uzaklarda tek tük bîtâb koşanlar ve ilk adımda yekdiğerini geçmeye müheyyâ atılanlar karşısında meraklı bir sükût ile bekleşiliyor. Bazı zevât tâlî' numarolarıyla rakiplerini süzüyordu. Ve nihayet Süvari Mülazımı Celal Efendi'nin Jipzip ismindeki al atı 2200 metre mesafesi olan sahayı 3 dakikada kat' ederek birinci geldi. Celal Efendi, arkadaşlarının ellerini sıkarken Jipzip'in menâkıbını

18- Bahriye Mektebi talebeleri yüzme talimi yaparken (İBB Atatürk Kitaplığı, Albüm nr. 73)

anlatıyordu. Jipzip evvelki sene yine müsabakada birinci gelmiş ve geçen 328 Teşrinievvel'inin altısında muharebe meydanında vurulmuş, bu sene garip bir tesadüfle yine 6 Teşrinievvel'de yarışta birinci gelmiş. O vakit o şanlı Jipzip bütün nazarlarda büyüdü ve onun gazasına, bugünkü muvaffakiyetine dualar, tebrikler yağdırıldı. Süvari Mülazımı Memduh Efendi'nin Kısmet isimindeki kır atı da 3 dakika 3 saniyede ikinci gelmiştir.⁴⁸

At yarışları İstanbul'un sosyal hayatına yeni bir incelik katmıştır. Yarışlar önemli kişileri bir araya getirmekte, yarışları izleyen kadınlar ön sıralarda oturmaktaydı. Bu durum bazı yeni davranış kurallarının belirmesini de beraberinde getirmiştir.⁴⁹ Sipahi Ocağı, İstanbul'un işgaline kadar düzenli biçimde at yarışları tertip etmişti. Birkaç yıllık duraklama devresinden sonra Akif Bey'in 1924 yılında Sipahi Ocağı'nı yeniden faaliyete geçirmesiyle Veliefendi yarışları tekrar başladı. Türkiye'de aralıksız en uzun süre yapılan spor olan at yarışları, günümüzde birçok büyük şehirde olduğu gibi İstanbul'da da Türkiye Jokey Kulübü bünyesinde sürdürülmektedir.

48 "Sonbahar At Yarışları", *İdman*, nr. 10 (14 Teşrinisani 1329), s. 144-145.

49 Nevin Meriç, *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi*, İstanbul 2000, s. 388.

Yüzme ve Su Sporları

Yüzme

Okçularla ilgili nizamnamede, iyi bir kemankeşin aynı zamanda ata binmeyi ve yüzmeyi de öğrenmesi gerektiği vurgulanmıştı. Bu uyarı, Hz. Muhammed'in "Çocuklarınıza yüzmeyi ve ok atmayı öğretiniz." hadisine de uygun düşmekteydi. Evliya Çelebi'nin, Kâğıthane şenliklerinde yüzme yarışlarının yapıldığını belirtmesi, bu sporun İstanbul'daki geçmişini yaklaşık olarak ortaya koymaktadır. İstanbullular Kumkapı ve Salacak sahillerinde deniz banyosu yapmakta ve bunu bazen yarış havasına sokmaktaydı. Yüzme yarışları leventler arasında da yaygındı. Kendisi de iyi bir yüzücü olan Barbaros Hayreddin Paşa, leventlerin boş zamanlarını yüzerek değerlendirmiştir. Antrenmanlarda hayvan tulumlarından faydalanılırdı. Yüzme sporunda sürekli yüzmekten ziyade, su üstünde kalma becerisi önemli sayılmaktaydı.⁵⁰ II. Mahmud döneminde deniz hamamı (plaj) anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte yüzme sporu daha sistemli hâle gelmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı açılan deniz

50 Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 126-128.

19- Tarabya'da düzenlenen kayak yarışı (Mâlûmât)

hamamlarının sayısı 60'ı geçmişti. Bu sırada Mekteb-i Sultanî'de görev yapan Fransız muallim Moiroux'un öğrencilerini yüzme konusunda eğitmesi, bu spora alakanın artmasına sebep oldu. Kadınlarla erkeklerin birlikte denize girme modasını, işgal döneminde İngiliz ve Rus aileler başlattı. Yüzmeyi düzenli spor hâline getiren ilk kulüp ise Fenerbahçe'dir.

Kısa mesafeli yüzme yarışları Cumhuriyet'in ilanından birkaç hafta önce başlamış, 1928'de İstanbul Yüzme Şampiyonası düzenlenmiştir. Fenerbahçe ve Galatasaray'ın ardından Moda, Beykoz, Yüzme İhtisas ve İstanbul Susporları kulüpleri yüzme dalında başarılar elde ettiler. Balkan Yüzme Şampiyonası çeşitli yıllarda İstanbul'da yapıldı. Türk yüzücüler uzun mesafeli (maraton) yüzme yarışlarında ülke ve dünya ölçeğinde başarı getirince, 1965 yılında İstanbul'da Marmara Yüzme Maratonu adıyla geleneksel bir yarış başlatıldı. İki yıl sonra uluslararası nitelik kazanan yarışmanın adı 1972'den itibaren Uluslararası İstanbul Yüzme Maratonu olarak değiştirildi. 1999 yılında ise Avrupa Yüzme Şampiyonası İstanbul'da gerçekleştirildi. Bu arada yüksekten atlama ve trampolenle atlama türleri yaygınlaştı.

Kayık

İstanbul'da su sporlarının geçmişi III. Murad (1574-1595) devrine dayanmaktadır. Padişahın emriyle Veziriazam Sinan Paşa tarafından sarayın Ahırkapı İskelesi yakınında denize bakan surların üzerine Mimarbaşı Davud Ağa'ya inşa ettirilen kasrın açılışı için düzenlenen 1591 Haziran'ındaki şenlikler kapsamında kayak yarışları yapılmıştı. Ödüllerin konduğu ve çoğu veziriazam, vezir, yeniçeri ağası ve rikab-ı hümayun ağalarına ait 25 kayığın katıldığı yarışı Veziriazam Sinan Paşa'nın kayığı kazanmış, Serdar Ferhad Paşa'nın kayığı ikinci olmuştu. Şenliklerin üçüncü gününde ise denizde peremeler yarışmıştı.⁵¹ Avrupai su sporlarının başlaması Tanzimat'tan sonradır. Sultan Abdülaziz, 1862 Ağustos'unda kaptan paşanın nezareti altında Büyükdere'de kayak yarışı düzenletmiş, sekiz dalda yapılan yarışlara kotralar, yelkenli sandallar, piyade kayıkları, dört ve altı kürekli sandallar ve pazar kayıkları katılmıştı. II. Abdülhamid devrinde bir süre ara verilen kayak yarışlarına 1898'de yeniden başlandı. Büyükada'da yapılan yarışa 500-600 davetlinin yanı sıra, halk da büyük bir katılım göstermiş, Büyükada ve Heybeli

51 Selânikî Mustafa Efendi, *Târih*, İstanbul 1281, s. 291.

20- Büyükada'da tertip edilen kayık yarışı (Mâlûmât)

Ada'nın sahilleri kadın ve erkek seyircilerle dolmuştu. Denizdeki araçlar bayraklarla donatılmıştı. Adalardaki kalabalığı doğal olarak nitelendiren *Tercümân-ı Hakîkat*, "İğne atılsa yere düşmeyecek bir hâlde idi." deyimiyle ifade ettiği karadaki izdihamı hayretle karşılamıştır. Araçlarının türlerine göre 15 yarış yapılmış ve kazananlara ödüller verilmişti. Yarışları Fransa, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya ve İran elçileri de seyretmişti.⁵²

Kürek

Osmanlı döneminde, su üzerinde karşıdan karşıya geçmek amacıyla veya varlıklı ailelerin eğlence aracı olarak kullandıkları kayık gezintileri, kürek sporunun temelini oluşturmaktadır. Bunlar yarışa özgü tasarlanmış kayıklar olmayıp, genellikle uzun kürekli ve ağır gezinti kayıklarıydı. XIX. yüzyılda kürek yarışlarının yapıldığı bölgeler Beykoz, Kadıköy ve Moda sahilleriydi. Balkan savaşlarından sonraki barış sürecini desteklemek amacıyla 1913 yılında Donanma Cemiyeti'nce Moda Koyu'nda düzenlenen kürek yarışlarına Fransız, İtalyan, Alman ve Amerikan filikaları katılmıştı. Yarışlara Türk kulüpleri katılmamıştı, ama Galatasaray ve İstanbul sultanîleri öğrencileri yabancılardan aldıkları teknelerle yarışmışlardı.⁵³ Yarışları Sultan V. Mehmed Reşad da seyretmişti. Kürek sporunu ilk benimseyen kulüplerden Fenerbahçe, daha 1914 yılında Kuşdili'ndeki tesislerinde bir kayıkhaneye yaptırdı. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla

birlikte İstanbul'daki İngiliz ailelerin varlıklarına el konulduğunda, bunların yelken ve kürek sporlarına ait tekneleri de devletin eline geçmişti. Bu tekneler Türk spor kulüplerine dağıtıldı. Böylece kulüpler kürek ve yelken sporlarını başlatmış oldular. Donanma Cemiyeti'nin 1917'de Heybeliada'da düzenlediği Sultan Reşad Kupası'nı Fenerbahçe kazandı.⁵⁴

İmparatorluğun dağılmasıyla birlikte kürek sporu da gerilemişti. Ancak 1921 yılında Türk sporu adına gurur verici bir gelişme yaşanmış; Stockholm sefiri Asım Turgut Bey'in 12 yaşındaki oğlu Demir Turgut, geleneksel Atter-Sea yarışlarında gençler kategorisinde birinci gelmişti. Böyle bir organizasyonda bir Türk sporcunun yurtdışında ilk kez kupa kazanması, Türk sporunun geleceğine dönük umutları artırmıştı. Küreğe Cumhuriyet'in ilk yıllarında Fenerbahçe-Galatasaray çekişmesi damgasını vurdu. Ancak bu çekişme söz konusu sporun bayanlar ağırlıklı olmak üzere geniş kitlelere yayılmasını sağlaması açısından hayırlı sonuç doğurmuştur.

Yelken

Spor konusunda durgun geçen Balkan savaşları yıllarının ardından Türkiye'ye giren çağdaş sporlardan olan yelken, İngilizlerin Moda, Büyükada ve Bakırköy'de yelken kulüpleri kurmasıyla başladı. Kulüpler 1913 yılında ilk yarışı düzenlediler. 1932'de İstanbul'da ilk resmî yelken yarışı yapıldı. 1936'da Türkiye'yi ziyaret eden İngiltere Kralı VIII. Edward onuruna Moda Koyu'nda

⁵² *Tercümân-ı Hakîkat*, nr. 1027/1227 (10 Rebiülahir 1316).

⁵³ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 347.

⁵⁴ Cem Atabeyoğlu, "Spor-Osmanlı'dan Günümüze", *DBİA*, VII, 42.

düzenlenen su sporları ve yelken yarışlarını İngiliz kral ile Mustafa Kemal birlikte seyretmişlerdi. 1937 yılına kadar yelkenciler kendi teknelerini kullanırken, bu yıl Denizcilik Bankası kulüplere tekne hediye etmiştir. Yelkende ihtisaslaşma adımları 1952'de İstanbul, 1956'da Marmara yelken kulüplerinin kurulmasıyla atıldı. 1956'da geleneksel Piri Reis Kupası yarışları başladı. 1968'de Balkan Yelken Şampiyonası ilk kez İstanbul'da yapıldı.⁵⁵

Sutopu

II. Meşrutiyet'ten sonra başlayan sutopunun öncüleri Galatasaray ve Fenerbahçe kulüpleridir. Bilinen ilk sutopu karşılaşması 1910 yılında Bakırköy sahilinde Galatasaray ile Bakırköy arasında yapıldı. İmparatorluk döneminde pek fazla tutunamayan sutopu, ancak 1930'larda hareketlenebildi. İlk resmî sutopu şampiyonası 1931 yılının Temmuz ayında Büyükdere Lido Deniz Havuzu'nda yapıldı. Beylerbeyi'ne 8, Beykoz'a 5 ve Bahriye Mektebi'ne 2 gol atan, ancak hiç gol yemeyen Galatasaray adını birinciliğe yazdırdı. Bu tarihten sonra rekabet Galatasaray ile Fenerbahçe arasında sürdü. Tesis yetersizliğinden dolayı uzun süre denizde yapılan bu spor, 1950'lerden sonra kısıtlı tesislere kavuşabildi. Türkiye'nin ilk kez 1973 yılında katıldığı Şampiyon Kulüpler Şampiyonası'nda ülkemizi İstanbul Yüzme İhtisas Kulübü temsil etti. 1978 yılında kurulan deplasmanlı Sutopu Lig'i'nde söz konusu kulüp on yıl üst üste şampiyon olurken, 1987'deki Bayanlar Sutopu Şampiyonası'nı Galatasaray kazandı. Bugün İstanbul'un altı sutopu takımı I. Birinci Lig'de oynamaktadır.⁵⁶

Modern su sporlarından *kano* ve *offshore* ise dar bir çevrede tutunmasına rağmen, göz dolduran sporlar arasına girmeyi başarmıştır.

Modern Sporlar

Atletizm

Atletizm sporları İstanbul'a 1890'larda girmekle birlikte, bu alandaki yarışmaların tertibi II. Meşrutiyet'in ilanından sonradır. Mekteb-i Sultanî'de, özellikle kuruluş yıldönümlerinde okul içi etkinlikler kapsamında jimnastik ve koşu yapılmaktaydı. Selim Sırrı ve Rıza Tefik beylerin girişimiyle 20 Eylül 1908 tarihinde Tepebaşı Millet Bahçesi'nde düzenlenen halka açık ilk spor konferansında Avrupa'daki atletizm çalışmaları hakkında tanıtıcı bilgiler verilmiş; bir yıl sonra, Adana ve Halep'te meydana gelen Ermeni saldırılarında zarar gören Türk ve Ermenilere

yardım amacıyla düzenlenen programda konserin ardından atletizm ve jimnastik gösterileri yapılmıştı. Atletizmde öncü role sahip Fenerbahçe Kulübü'nce 1913 yılında düzenlenen spor bayramında yapılan 100 ve 800 m. koşularını, ilerleyen yıllarda atletizmin diğer dallarında yapılan müsabakalar izledi. Şark Kulübü'nün 1915 yılında Union Club'da tertiplelediği yarışmalara Altınordu, Şark, Beşiktaş ve Fenerbahçe kulüpleri katılmış; futbol, bisiklet ve koşunun yanında, gülle, disk ve cirit atma, uzun atlama yarışları yapılmıştır. Bundan iki yıl sonra Kadıköy İttihad ve Spor Kulübü'nce düzenlenen yarışlar ise, II. Mahmud döneminden beri ilk defa devlet büyüklerinin seyretmiş olmaları açısından önem taşıyordu. Sporcular disk, gülle, cirit ve İsvaç tarzı jimnastik dallarında yarışmışlardı. Savaşta rağmen sporda görülen bu canlılıkta müttefik Almanya'nın İstanbul'daki subaylarının teşviklerinin payı büyüktü.⁵⁷

Atletizm, Cumhuriyet devrinde en hızlı gelişen dallardan birisi oldu. Türkiye'nin ilk spor kuruluşları arasında yer alan Atletizm Federasyonu'nun 1922'de kurulması anlamlıdır. 1924 yılında başlayan İstanbul Ferdî Atletizm Şampiyonası hâlen devam etmektedir. Bayan atletler 1926'dan itibaren Taksim Stadı'nda boy göstermeye başladılar. 1930'ların başında üç büyük kulübün dışında Harbiye, Eyüp, Süleymaniye, Kumkapı ve Askerî Liseler kulüplerine mensup atletler mücadelede yer aldılar. Kros ve uzun mesafe koşuları önem kazandı. Balkan Atletizm Şampiyonası 1935, 1940, 1967 yıllarında İstanbul'da düzenlendi. 1937 Ağustos'unda, -daha sonra gelenekselleşecek olan- Türkiye Maraton Şampiyonası yapıldı. Balkan Kros Şampiyonası 1993'te İstanbul'da düzenlendi.⁵⁸

Jimnastik

Türkiye'de Tanzimat'tan sonra görülen "jimnastik" kavramıyla, Avrupa kökenli beden sporları kastedilmiştir. Türk okullarında spor derslerinin okutulması II. Mahmud devrinde başlamış, 1835'te açılan Mekteb-i Harbiye'nin müfredatında Avrupai tarzda riyaziyat-ı bedeniye (jimnastik) dersi de yer almıştı. Sultan Abdülaziz devrinde ise bu dersle alakalı olarak Batı'da yayımlanmış eserlerin çevirisine girişildi. 1869 *Maarif Nizamnâmesi* uyarınca jimnastik dersi bütün rüştiyelerde zorunlu hâle getirildi. 1877'de ise idadilere jimnastik ve eskrim dersleri kondu. Mekteb-i Sultanî'nin beden eğitimi öğretmeni Curel,

⁵⁵ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 429-435.

⁵⁶ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 320-325.

⁵⁷ Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, s. 666-670.

⁵⁸ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 264-284.

21- Bir jimnastik gösterisi (Mâlûmât)

jimnastik dersini zorunlu kılarken, okulda geniş bir de jimnastikhane kurdu. Cüre'l'den sonra Moiroux dersleri devam ettirdi. Bunun yerine atanan Martinetti ise, aletli jimnastiğin tanıtıcısı ve uygulayıcısı oldu.

Jimnastikhane aletli jimnastik dalında yetişen gençlerden Faik Bey, aynı okula atanan ilk Türk beden öğretmenidir. Türk spor tarihinde ve özellikle atletizmde büyük hizmetleri görülecek olan Faik Bey, 1899'da *Jimnastik yahud Riyaziyât-ı Bedeniyye* adıyla ilk spor tarihi kitabını yazdı.⁵⁹ Sonraki yıllarda Mekteb-i Sultanî'deki jimnastik derslerini Faik (Üstünidman) ve Selim Sırrı (Tarcan) beyler verecektir.

Jimnastiğin gelişmesinde, II. Abdülhamid döneminde iyi ilişkiler içerisinde bulunduğumuz Almanya'dan İstanbul'a gelen bir jimnastik grubunun payı büyüktür. 1892 yılında gelen Almanlar jimnastiğin bazı dallarını tanıttılar. Jimnastikhaneler askerî okullara yaygınlaştırıldı, bunlar sabit veya hareketli merdivenler, direkler, balansuvarlar, trapezler, barfiksler, tahta atlar, halterler, gülleler ve daha pek çok aletlerle donatıldı.⁶⁰ 1896'da Rumlar tarafından Tatavla Heraklis Jimnastik Kulübü'nün kurulması, Türkiye'de atletizmin gerçek anlamda başlangıcı kabul edilir. 1906 Atina Olimpiyatlarına Osmanlı Devleti'ni temsilen bu kulüpten

sekiz sporcu katılmış; Yorgo Alibrantis, 10 m'lik ipe tırmanma yarışmasında 11.4 saniyelik derecesi ile dünya ve olimpiyat rekoru kırarak altın madalya kazanmıştır.⁶¹ 1903 yılında Beşiktaş Bereket Jimnastik Kulübü'nün kurulması, Fenerbahçe'nin 1914'te jimnastikle ilgilenmesi gözde jimnastikçilerin yetişmesini sağlamıştır.

Cumhuriyet devrinde Selim Sırrı Bey, okullarda jimnastiği örgütlemekle görevlendirildi. Aletsiz jimnastik öğrenmeleri için İsveç'e sporcular gönderildi. Beyoğlu, Eminönü ve Kadıköy halkevlerinde Naili Moran ve Mazhar Kazancı gibi ustalar, gençleri jimnastik konusunda eğittiler. 1950 seçimlerinden sonra halkevlerinin kapatılması bu spora büyük darbe indirmiş, jimnastikçiler çalışma salonu bulamaz hâle gelmişlerdir. 1957'de *Aletli Jimnastik Kulübü*'nün, 1960'ta *Jimnastik Federasyonu*'nun kuruluşuyla birlikte jimnastik sporu yeniden, ama daha bilinçli ve kimlikli bir şekilde yürümeye başladı. 1965'te Federal Almanya ve Türkiye millî jimnastik takımları İstanbul'da yarıştılar. 1970'lerden sonra artistik ve ritmik jimnastik dalları gelişme gösterdi. 1984 yılında ilk ritmik jimnastik şampiyonası İstanbul'da yapıldı. 1986'da başlayan Uluslararası Artistik Boğaziçi Turnuvası geleneksel hâle geldi.⁶²

59 Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 365-366.

60 A. Rağıp Akyavaş, *Âsitâne: Evvel Zaman İçinde İstanbul*, Ankara 2000, c.1, s. 89.

61 Hacı Hasdemir, *İstanbul'un 100 Spor Kulübü*, İstanbul 2010, s. 19.

62 Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 367-372.

22- İlk Türk beden eğitimi öğretmeni kabul edilen Faik Bey ve Galatasaray Lisesi'ndeki talebeleri

Futbol

Türkiye'de ilk defa 1870'lerde Selanik ve İzmir'de oynanan futbol, İstanbul'da İngilizlerle Ermeni ve Rum gençleri arasında görüldü. Futbolu İzmir'e tanıtan James Lafontaine'nin 1889 yılında İstanbul'a yerleşmesinden sonra futbol burada da oynanmaya başladı. İngilizlerin ardından Kadıköylü Rum ve Ermenilerin kulüpleri Moda Çayırı'nda futbol oynarken, Türk gençleri ise ya gizlice oynamakta ya da onları seyretmekle yetinmekteydi. Türklerin çekincesi biraz futbolun örf ve âdetlere ters düşmesinden, biraz da II. Abdülhamid devri baskısından ileri gelmekte idi. Zira futbol oynayanlar Yıldız'a jurnallenmekte idiler.

Buna rağmen Fuad Hüsnü ve Reşad Danyal'ın başını çektiği bir grup Türk, 1901 yılında Kadıköy'de İstanbul'un ilk futbol takımını kurdular. Hafiyelere yakalanmamak için İngilizce *Black Stocking Football Club* ismi verilen kulübün forması kırmızı-beyaz, çorapları ise siyahtı. Rumlarla Papaz Çayırı'nda karşılaştıkları maçta beş gol yiyen kulüp, futbol meraklılarını hüsrana uğratmıştı. Bununla birlikte maç hafiyelerin dikkatinden kaçmamış, Türk gençlerini "Karşılıklı kaleler kurup Rumlarla aynı elbiseyi lâbis oldukları hâlde top endahtı yaparak talim icrâ etmekte olduklarından..." şeklinde ihbar eden jurnal Yıldız'a ulaştınca, II. Abdülhamid gençlerin her birini

farklı bölgelere sürdürmüştü.⁶⁵ Fuad Bey'in deyimiyle "sırf Türk neslinden mürekkebe" olan kulüp ilk ve son maçının ardından böylece dağılmış oldu. Sürgünden bir şekilde kurtulan Fuad Hüsnü, futbol tutkusundan vazgeçemeyince İngilizlerin Moda Kulübü'ne girdi. Burada jurnalcilere yakalanmadan Bobby adıyla yıllarca forvet oynadı. Türkiye'nin ilk Türk futbolcusu kabul edilen Fuad Hüsnü, o günlerde kamuoyunun ve siyasi otoritenin futbola bakışını ve faaliyetlerini niçin gizli tuttuklarını 1913 tarihli yazısında şöyle anlatacaktır:

O devrin ictimâî töhmet, kulübü fesâd ocağı telakki eylediği elemli günlerinde adedi mahdûd bazı gençler sporun câzibesine tutulmuş ve ayakları ilk defa futbol tesmiye olunan topa temas etmiş idi. Spor o devirde mergûb değildi. Birkaç gencin çayırarda baldırı çıplak top oynaması halkın nazar-ı husûmetini celbeder, ihtiyarlar 'baldırı çıplak' namıyla tevsîm ettikleri futbolistlere fena nazarla bakar, hanımlar hiss-i hicâb ile başlarını çevirir, hanım nineler ise oyuncuların yanından kâh nasihat, kâh takdir ile geçerlerdi.⁶⁴ 1902'de İngilizler ile birkaç İstanbullu Rum

63 Cem Atabeyoğlu, "İlk Türk Futbolcusu ve İlk Türk Futbol Takımı", *Yıllarboyu Tarih*, nr. 10 (1979), s. 54.

64 Fuad, "Bizde Futbol: Mâzi, Hâl ve İstiklal", *Spor Âlemi*, nr. 48-110 (12 Eylül 1329), s. 6.

23- 1911-1912 futbol şampiyonu Fenerbahçe kulübünün heyeti (Şehbâl)

tarafından Kadıköy Futbol Kulübü kuruldu. Bir süre sonra aralarında anlaşmazlık çıkınca İngilizler ayrılarak, 1903'te Moda Kulübü'nü kurdular. 1904'te Rumların Elpis, İngiliz sefaretî personelinin Imogene kulüpleri ortaya çıktı. Lafontaine başkanlığında 1904-1905 sezonunda ilk defa *Constantinople Football Association League* gerçekleştirildi. Kadıköy, Moda, Elpis ve Imogene takımlarının katıldığı ligin ilk şampiyonu Imogene oldu.

Ali Sami önderliğinde Emin, Asım, Celal, Bekir beylerden oluşan bir grup Mekteb-i Sultânî öğrencisi Ekim 1905'te Galatasaray Kulübü'nü kurdu. Öğrenciler kendilerini gizlemek için kulübe başlangıçta Gloria (Zafer) ve Audace (Cesaret) gibi isimleri teklif etmişlerse de, Galatasaray isminde mutabık kalınmıştı.⁶⁵ Bir sorun da forma renginin tespitinde yaşanmıştı. Ali Sami Bey bu güçlüğü nasıl aştıklarını sekiz yıl sonraki makalesinde dile getirmiştir:

Kulübe bir isim vermek ve gömleğine renk intihâb etmek oldukça müşkül idi. Çünkü o zaman her isimden her renkten bir mana çıkarılırdı. Fakat kulüp oyunlara başlayınca ahali ona Galatasaray namını verdi. O tarihte pek ziyade câlib-i nazar-ı dikkat olması tabî olan bu ismin tebdîli için sarf

edilen mesai akîm kalarak herkes Mekteb-i Sultânî talebesinin kulübüne Galatasaray demekte devam etti. Galatasaray ilk gömleğini beyaz-kırmızı yaptı. Fakat bunda livâ-yı isyan kokusu hissedilir zannıyla gömleği sarı-siyaha ve bilahare -daha parlak olmak için- kırmızı-sarıya tebdîl eyledi.⁶⁶

Galatasaraylıların en büyük emeli Kadıköy'le oynayıp Rumları yenmekti. Ancak maçı 13-0 kaybettiler. Bunun üzerine işlerine daha sıkı sarılan kulüp bir yıl sonra "hâlis bir İngiliz takımı olan Imogene maiyet gemisi efradını Kuşdili Çayırında mağlup etmek suretiyle ilk hakiki ve şanlı galebesini ihrâz ediyor ve Türkler arasında futbol zevk ve hevesi artık tederîcen İstanbul gençliğinin kalbine doluyordu."⁶⁷ Galatasaray 1908-1909 sezonunda, Kadıköy'ü 4-0 yenerek ilk defa İstanbul şampiyonu olacaktır.

İstanbul Ligi'ne katılan ikinci Türk takımı 1907'de kurulan Fenerbahçe'dir. Beşiktaş Bereket Jimnastik Kulübü 1903'te kurulmasına rağmen, futbol dalına kavuşması ancak 1911 yılında Şerif Bey'in Valideçeşme ve Basiret takımlarını birleştirmesiyle oldu. 1907'de Üsküdar'da Anadolu; 1908'de Beykoz ve Vefa, 1909'da Terakki, 1910'da Altınörs, 1911'de Beylerbeyi ve Süleymaniye, 1912'de Hilal Gençlik ve Telefoncular,

65 Vahdettin Engin, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Futbol", *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2012, s. 304.

66 Ali Sâmî, "Galatasaray Kulübünün Tarihçesi", *İdman*, nr. 1 (15 Mayıs 1329), s. 9.

67 Abidin Dâver, "Galatasaray Hatıraları", *Spor Âlemi*, nr. 8 (12 Şubat 1336), s. 104.

24- Fenerbahçe İdman Yurdu madalyasının ön ve arka yüzü (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Sikkeler Bölümü)

1913'te Anadoluhisarı ve Maccabi, 1914'te Darüşşafaka, 1917'de Eyüpspor, 1919'da Feriköy, 1920'de İttihad ve Topkapı, 1921'de Kasımpaşa, 1923'te Sarıyer, 1926'da Karagömrük, 1927'de Pendik, 1936'da Alibeyköy, 1940'da Sarıyer, 1946'da Adalet, 1949'da Kartal ve Bakırköy, 1953'te Zeytinburnu, 1990'da İstanbul Büyükşehir Belediyespor kulüpleri kuruldu. Terakki'nin adı 1914'te Altınordu'ya dönüştürüldü. Sultanahmet Sanat Okulu öğrencileri tarafından kurulan Altınörs ve Sanatkarân Gücü kulüpleri ise 1913 yılında birleşerek Turan Sanatkarân Gücü adını almıştı.⁶⁸ Galatasaray-Fenerbahçe rekabeti ise, 17 Ocak 1909 günü başlamış, Papazın Çayırındaki karşılaşmayı Galatasaray 2-0 kazanmıştır.

Futbolla siyaset arasındaki ilişki daha bu sporun gelişme çağlarında kendini göstermektedir. Örneğin forma rengi olarak Elpis'in Yunan bayrağının mavi-beyaz renklerini, İstanbul Telefon Şirketi'ni kuran İngiliz teknisyen ve işçilerinin takımı olan Telefoncular Kulübü'nün ise Bizans bayrağının sarı-siyah renklerini benimsemesi düşündürücüdür. Öte yandan Üsküdar Anadolu Kulübü yöneticileri ve futbolcuları, Millî Mücadele yıllarında kayıklarla karşıdan karşıya geçerken yanlarında gizlice taşıdıkları silah ve mühimmatın Anadolu'da Kuvâ-yı Milliyecilere ulaşmasını sağlamak

68 Yedi yıl Cuma Ligi'nde oynayan bu takımın tüm oyuncularını Millî Mücadele'nin başlamasıyla Ankara'ya gittiler. Bazı oyuncularını şehit düştü. Sağ kalanlar ise ilerleyen yıllarda Ankaragücü'nü kurdular (Hasdemir, *İstanbul'un 100 Spor Kulübü*, s. 52).

suretiyle büyük bir vatani görevi ifa etmişlerdir.

Cumhuriyet döneminde spora damgasını vuran dal futbol, futbolun en önemli hadisesi ise İstanbul takımlarının egemenliğidir. 1922-1923 Cuma Ligi'ni yenilgisiz ve gol yemeden kapatarak şampiyon olan Fenerbahçe ülke adına da büyük bir gurur yaşatmış, işgal kuvvetleri başkomutanı General Harrington adına düzenlenen kupada İngiliz takımını yenerek kupayı kazanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul Ligi'nde 24 takım yer almaktaydı. 1932 yılında Fenerbahçe'nin Kurbağalidere'deki kulüp binasının yanması sonucu içerideki 100'den fazla kupa ve şiltlerin yanı sıra kulüp arşivi yanınca, Mustafa Kemal Atatürk, Fenerbahçe'ye yardım kampanyası başlatmış, kendisi de 300 lira başışta bulunmuştu. 1950 yılında Beşiktaş, Amerika'ya, Galatasaray, İngiltere'ye gitti. Beşiktaşlı Şükrü Gülesin'in İtalya'nın Lazio takımına transfer olmasıyla Türk futbolu ülke sınırları dışına çıkmaya başladı. Nitekim 1951'de de Fiorentina, Fenerbahçeli Lefter'i transfer etti.

İstanbul Ligi, Beşiktaş'ın şampiyon olduğu 1950-1951 sezonunda kapandı. Böylece 1904-1951 arasında 43 sezon yürütülen ligde Fenerbahçe 13, Beşiktaş ve Galatasaray 11'er şampiyonluk kazandılar. Diğerlerini ise 2'şer defa Kadıköy ve Altınordu, birer defa da Imogene, Moda, İstanbulspor ve Güneş takımları paylaştı. O yıl yürürlüğe giren *Futbol Profesyonel Yönetmeliği*'nden sonra 5 Ocak 1952 tarihinde İstanbul Profesyonel Futbol Ligi başladı. Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe, Vefa, Beykoz, İstanbulspor, Kasımpaşa ve Emniyet takımlarının mücadele ettiği ilk yılın şampiyonu Beşiktaş oldu. Sekiz yıl süren bu ligde Beşiktaş ve Fenerbahçe 3'er, Galatasaray ise 2 şampiyonluk elde etmişti. 1959 yılında İstanbul'un ilk 8, Ankara ve İzmir'in ilk 4'er takımının katılımıyla Türkiye Millî Ligi oluşturuldu. Kırmızı ve Beyaz olarak adlandırılan iki grubun liderleri Galatasaray ve Fenerbahçe şampiyonluk için oynadılar. İlk maçı Metin Oktay'ın ağları yırtan golüyle 1-0 Galatasaray kazandı. Rövanşta rakibini 4-0 yenen Fenerbahçe ilk lig şampiyonu oldu. 1962-1963 sezonunda Türkiye Ligi iki gruba ayrılınca, İstanbul takımları 1. Lig'de kaldılar. Bu ligin adı 2001-2002 sezonundan itibaren Süper Lig'e dönüştürüldü. 1959-2013 arasında Galatasaray 19, Fenerbahçe 18, Beşiktaş da 11 kez olmak üzere İstanbul takımları toplam 48 şampiyonluk kazandılar. Avrupa kupalarındaki en önemli başarı, Galatasaray'ın 2000 yılında UEFA şampiyonu olmasıdır. Galatasaray aynı yıl Real Madrid'i yenerek Süper Kupa'yı da aldı. Galatasaray Şampiyon Kulüpler kupasında 5 defa çeyrek final oynadı. Fenerbahçe 2 defa çeyrek final oynarken, 2012-2013 sezonunda yarı finalde elendi.

Voleybol

Amerika kökenli voleybol ve basketbol sporlarının girişi, YMCA'nın⁶⁹ Türkiye sorumlusu Dr. Deaver'in Selim Sırrı Bey'le yakınlaşmasının ürünüdür. Öncelikle okullarda başlayan bu sporun geniş kitlelere yayılması Cumhuriyet devrindedir. Fakat İstanbul'daki ilk voleybol maçı 1919'da YMCA'nın Çarşıkapı'daki binasının spor salonunda oynanmış, yine aynı yıl ilk şampiyona düzenlenmişti. Okullar arasında yapılan bu müsabakalarda şampiyonluğu Darüleytam kazanmış, müteakip yıllarda üst üste üç yıl Mühendis Mektebi şampiyon olmuştur.

Spor kulüplerinin kapılarını art arda voleybola açması üzerine 1923-1924 sezonunda İstanbul Ligi düzenlenmiş ve ilk şampiyonluğu Beşiktaş kazanmıştır. Bu dönemde Voleybol Ligi'nde Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş, Pera, St. Benoit, Vefa, Yeni Yıldız, Etoile ve Amerikan kulüpleri mücadele etmekteydi. Üst üste dört yıl Beşiktaş, üç yıl Fenerbahçe şampiyon oldular. 1948'den itibaren Türkiye Şampiyonası düzenlendi; 1954-1955 sezonunda bayanlar şampiyonası başladı. Her şampiyonada rekabet genellikle Fenerbahçe ile Galatasaray arasında yaşanırken, Darüşşafaka, Vefa, Ezcacıbaşı takımları da önemli başarılar elde ettiler. Bayanlar Ligi'nde Ezcacıbaşı'nın 17 yıl üst üste şampiyon olması, dünyada görülmemiş bir başarıydı. 1970-1971 sezonunda Türkiye deplasmanlı Voleybol Ligi başladı. 13 takımlı ligin ilk yıllarına İETT adını yazdırdı. 1977-1978'de kurulan Bayanlar Ligi ise kesintisiz 12 yıl Ezcacıbaşı'nın zaferiyle sonuçlandı. Ezcacıbaşı bayan voleybol takımı 1980 yılında Avrupa Şampiyon Kulüpler ikincisi oldu.⁷⁰

Basketbol

Robert Koleji'nde bir Amerikan öğretmenin ilk kez 1904 yılında okulun spor salonunda öğrencilerine oynattığı basketbol, başlangıçta bu çevrenin dışına çıkamamıştı. 1911'de Galatasaray Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni Ahmet Robenson aynı oyunu oynamış, fakat oyuncuların çoğu çeşitli yerlerinden sakatlanmışlardı. İstanbul gerçek basketbolla ancak 1920'de Dr. Deaver sayesinde tanıştı. 4 Nisan 1921 günü Darülmüallimîn-i Âliye Mektebi'nin bahçesinde Türk ve Amerikan takımları arasında oynanan maçı Amerikalılar 18-14 kazanmışlardı. Amerikan takımı YMCA mensuplarıyla Robert Koleji öğretmenlerinden

⁶⁹ Amerikan misyoner faaliyetleri kapsamında XIX. yüzyılın ikinci yarısında kurulan *Young Men's Christian Association*, 1881'de İstanbul'da örgütlenmiş ve özellikle eğitim ve spor alanlarında çalışmıştır.

⁷⁰ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 571-581

oluşurken; Türk takımında, basketbolu YMCA'da öğrenen ve başını Ahmed Robenson'un çektiği kişiler görev almıştı.⁷¹

Cumhuriyet arifesinde İstanbul'daki basketbol takımları Galatasaray, Nişantaşı ve Fenerbahçe'nin dışında azınlıklara ait Kurtuluş, Pera, Maccabi ve Protkeba ile İtalyanların Kartal kulüpleriyle sınırlıydı. 1927'de İstanbul Basketbol Ligi kuruldu, ilk şampiyonluğu Musevilerin Maccabi takımı kazandı. Basketbol Ligi 1933'te resmîyet kazanınca azınlık takımları lig dışı kaldılar. Galatasaray ilk dört yılın şampiyonu oldu. Fethin 500. yıldönümü münasebetiyle İstanbul, 1950'li yıllarda dört yıl süreyle Enternasyonel Basketbol Turnuvası'na ev sahipliği yaptı. Bu süreç basketbola ilgiyi artırırken, yeni iddialı takımlar ortaya çıkardı. İki ezeli rakibin çekişmesine Darüşşafaka ile Moda da katıldı. Nitekim Darüşşafaka 1962 şampiyonluğunu kazandı. 1966-1967 sezonunda kurulan deplasmanlı ligde İstanbul'dan Galatasaray, Fenerbahçe, İTÜ, Kadıköyspor, PTT ve Kurtuluş takımları yer almaktaydı. 1990'lı yıllara kadar şampiyonluğu Ankara ve İzmir takımları elde ederken, 1994'ten itibaren İTÜ, Ezcacıbaşı ve özellikle Ülker takımlarının hegemonyası başladı. Efes Pilsen'in şampiyon olduğu 1978-1979 sezonu sonunda, ligin başından beri parlak bir başarı elde edemeyen Fenerbahçe ile Galatasaray son iki sırada yer aldıkları için II. Lig'e düşmeyi garantilemişlerdi. Bu durumun basketbol sporunu olumsuz etkileyeceğini düşünen Federasyon, aldığı kararla, ligdeki takım sayısını 16'ya çıkarmak suretiyle iki takımın ligde kalmasını sağladı. Bayanlar Ligi'nde en fazla Galatasaray ile Efes Pilsen şampiyon oldular. 1992-1993 sezonunda Efes Pilsen Avrupa şampiyon Kulüpler Kupası'nda final oynadı. Efes Pilsen asıl gururu 1996 Avrupa Koraç Kupası'nı almak suretiyle, Avrupa'da kupa kazanan ilk Türk takımı olarak yaşattı. Beşiktaş Basketbol Takımı da FIBA 2011-2012 EuroChallenge kupasını alarak ikinci önemli başarıyı elde etti.

Hentbol

Türkiye'de 1923'te okullarda oynanmaya başlayan hentbol, bazı kulüplerin ilgi duymasıyla 1930'larda okul dışına çıkma imkânı bulmuştur. 1942-1943 sezonunda İstanbul Hentbol Ligi oluşturulmuş, ilk şampiyonluğu Defterdar takımı kazanmıştır. Hentbolun önemli temsilcilerinden İstanbul Bankası Yenişehir 1981'de İtalyan Tacca'yı ve Brixen'i yenerek Avrupa hentbolunda kendisini ispatladı.

⁷¹ Cem Atabeyoğlu, "Türkiye'de, 8-5 Sona Eren İlk Basketbol Maçı", *Yıllarboyu Tarih*, nr. 6 (1981), s. 64-65.

25- Kabataş İdadisi spor kulübü (Mâlûmât)

1982'de kurulan deplasmanlı Hentbol Ligi'ne İstanbul'un Vefa Simtel, Arçelik, İTÜ, Beşiktaş, Taçspor takımları ağırlığını koymuş; ilk şampiyonluğu da İstanbul Bankası Yenişehir kazanmıştır. Bir süre sonra Bayanlar Ligi, 1987-1988 sezonunda ise Hentbol İkinci Ligi başladı.

Boks

Türkiye'nin en genç sporlarından olan boks 1910'lu yıllarda başladı. Özellikle Beşiktaş Kulübü'nün katkılarıyla Kenan, Hüseyin, Hüsnü, Haydar, Şevket, Şekib, Said, Kemal Begof gibi boksörler yetişti. Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf Devletleri'nin temsilcileriyle Türk gençlerinin arasındaki boks mücadelelerinin hırsa dönüşmesi, bu spora ilgiyi artırdı. Boksı sevdirenlerin başında, işgalci devletlerin boksörlerini defalarca yenerek büyük coşku yaşatan İngiliz Kemal lakaplı Türk casusu Esat (Tomruk) ile askerî tıp öğrencisi Yavuz İsmet (Uluğ) gelir. İstanbul'da ilk boks kulübünü 1919'da Musevi Akşiyani kurdu. İlk karşılaşmalar Beyoğlu'ndaki tiyatro salonlarıyla otellerde yapılmıştı. Daha sonra Fenerbahçe, Kuşdili Çayırı'nda bir ring kurdu. Zeynelabidin (Akandere) 1920'de özel bir boks okulu açarak kısa sürede birçok boksörün yetişmesini sağlamıştır.

İmparatorluğun son yıllarında İngiliz ve Fransızların desteği ve aynı zamanda onlara duyulan husumetin eseriyle yaygınlaşan boksun asıl gelişimi

1923'te Boks Federasyonu'nun kurulmasıyla oldu. Küçük Kemal'in 1929 yılında dünyaca ünlü Romanyalı Karpen'i İstanbul'da nakavt etmesi büyük umutlara yol açtı. Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş boks sporuna el atarken; Vefa, Beşiktaş, Alemdar, Kumkapı ve Kurtuluş kulüpleri sadece bu sporla iştigal etmekteydi. İlki 1986 yılında düzenlenen Uluslararası İstanbul Boks Turnuvası, 1990 yılında vefat eden olimpiyat şampiyonumuz adına Uluslararası Ahmet Cömert Boks Turnuvası ismiyle İstanbul'da sürdürülmektedir.

Tenis

Modernleşme sürecinde İstanbul'a giren teniste de İngilizlerin etkisi vardır. Moda ve Bebek dolaylarında yapılan kortlarda aileler arası müsabakalar şeklinde başlayan tenis, daha sonra Tokatlıyan Oteli'nin Tarabya'daki yazlığının bahçesinde kurulan profesyonel kortta oynanmaya başladı. Kadıköy, Bebek, Osmanbey ve Taksim tenis kulüplerinin kurulması, Fenerbahçe'nin 1914'te tenis takımını kurması, bu sporu hareketlendirdi. Özellikle işgal yıllarında siyasi gelişmelerin gölgesinde yapılan müsabakalar, Türk tenisçilerle yabancı rakipleri arasında iddialı çekişmelere sahne olmuştur. Cumhuriyet döneminde tenisin ilerlemesinde Fenerbahçe'nin katkısı büyüktür. Zira 1932 Balkan Tenis Şampiyonası bu kulübün kortlarında gerçekleştirilmiştir. Fenerbahçe kortlarının

yanması üzerine kulüp tenisi bırakırken, tenis sporu da gerilemeye başladı. Bunun üzerine *Tenis, Eskrim ve Dağcılık Kulübü* tenisi himayesine aldı. Kulübün başlattığı İstanbul Enternasyonel Tenis Turnuvası geleneksellik kazandı. Masatenisine gelince, bunun ilk kez 1929 yılında Robert Koleji'nde oynandığı bilinmektedir. Bir yıl sonra Altınordu Kulübü tenis turnuvası düzenlemiş, turnuvaya Altınordu, Fenerbahçe, Galatasaray ve İstanbulspor'dan 16 sporcu katılmıştı. 1940'lı yıllarda Beyoğlu, Vefa, Kurtuluş, Ortaköy, Tarabya ve Şişli kulüpleri masatenisi takımlarını kurdular. 1948-1949 sezonunda ilk resmî İstanbul Masatenisi Şampiyonası düzenlendi.

Bisiklet

İstanbul'a 1885'te giren bisikletin spora dönüşmesi uzun sürmemiş, 1893 yılında Tepebaşı Bahçesi'nde bir yarış bile düzenlenmiştir. Bahçenin etrafında 120 tur atılması koşuluyla yapılan yarışlar, sonraki yıllarda bahis ve kumar malzemesi hâline getirilince devlet kararıyla yasaklandı. 1910'ların başında Fenerbahçe ile Galatasaray'ın kapılarını bu spora açmasıyla yarışlar yeniden başlamış, ancak Cihan Harbi yüzünden bisiklet sporu tekrar gerilemiştir. Bunun nedeni, Batı'dan Türkiye'ye bisiklet ihracının durması ve mevcut bisikletler için yedek parça ve lastik temininde güçlük çekilmesiydi.⁷² Bisiklet sporu, Taksim Stadı'nın atletizm pistinde bisiklet turlarının yapılmasına izin verildiği 1926 yılından sonra tekrar canlandı. Bir yıl sonra aynı yerde Bulgarlarla ilk millî yarışlar düzenlendi. Yarışın bitimine kısa süre kala düşen Cavid Bey'in, bisikletini sırtlayıp koşarak yarışı birinci bitirmesi olayı tarihe geçti.

Motor Sporları

İstanbul, motosiklet sporunun merkezi olmasına rağmen, bu spor yakın zamanlara kadar sönük kalmıştır. 1930'lu yıllarda Veliefendi'de düzenlenen yarışlar pek ilgi çekmezken, 1967'de İstinye'de yapılan Balkan Ülkeleri Müsabakası'na Türk motosikletçi katılmamıştır. Ancak İstanbul'daki potansiyeli keşfeden Jawa Firması'nın teşviki ve motosiklet sporunun öncülerinden Süleyman Yelkenkaya ile Cahit Görgüler'in fedakârlıklarıyla *İstanbul Motokros İhtisas Kulübü*'nün kurulması, bu sporun canlanmasını sağlamıştır.

İmparatorluğun son yıllarında İstanbul'daki sayısı 1.000'i aşan otomobilin spora dönüşmesi ise 1923'te *Türk Seyyahîn Cemiyeti*'nin kurulmasıyla oldu. Daha sonra adı *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu* olarak

değiştirilen bu kurum otomobil sporunun gelişmesine önayak oldu. İlk yarış, 1927 yılında Bakırköy'de yapıldı. Üç yıl sonra profesyonel yarışlar başladı. İstinye-Maslak, İstinye Köprüsü-Zincirlikuyu arasındaki 9 km'lik parkurda önce motosiklet, ardından otomobil yarışları düzenlenmekteydi. 1931'deki yarışta, Saniye ve Cahit adlı hanım sürücüler erkekleri geride bırakarak yarışı kazandılar. 1938'deki Balkan Rallis'i'nin ilk ayağı İstanbul'du. Turing Kulübü'nün düzenlediği Anadolu Rallis'i de İstanbul'dan başlıyordu. 1972'de Günaydın Türkiye Rallis'i doğdu. Geleneksellik kazanan bu yarışlarda İstanbul gerek pistleri gerekse sporcuları bakımından dünya ölçeğinde önemli bir mevki kazandı.⁷³

Karting sporunun kurucusu, İsviçre'deki öğrenimi sırasında bu sporu tanıyan Cem Hakko'dur. Bu kişiyle birlikte Cem Güvendiren 1986 yılında Tuzla'da, hâlen kullanılmakta olan karting pistini düzenlediler. Aynı yıl düzenlenen ve dokuz sporcunun katıldığı ilk Türkiye Karting Şampiyonası'nı Hakko kazandı. Medyanın da ilgi göstermesiyle birlikte kısa sürede meraklısı artan bu spor yine de dar bir çevrede kaldı. Motor sporlarının en gençlerinden biri olan *offroad* da 1980'lerde görülür. T TOK ile Camel Şirketi'nin sponsorluğunda 1987-1988 sezonunda Sarıyer'de gerçekleştirilen ve 32 aracın iştirak ettiği yarış, aynı zamanda en geniş katılımlı yarış olmuştur. Bu alandaki önemli bir gelişme de 1993 yılında İstanbul Offroad Kulübü'nün kurulmasıdır.

Eskrim

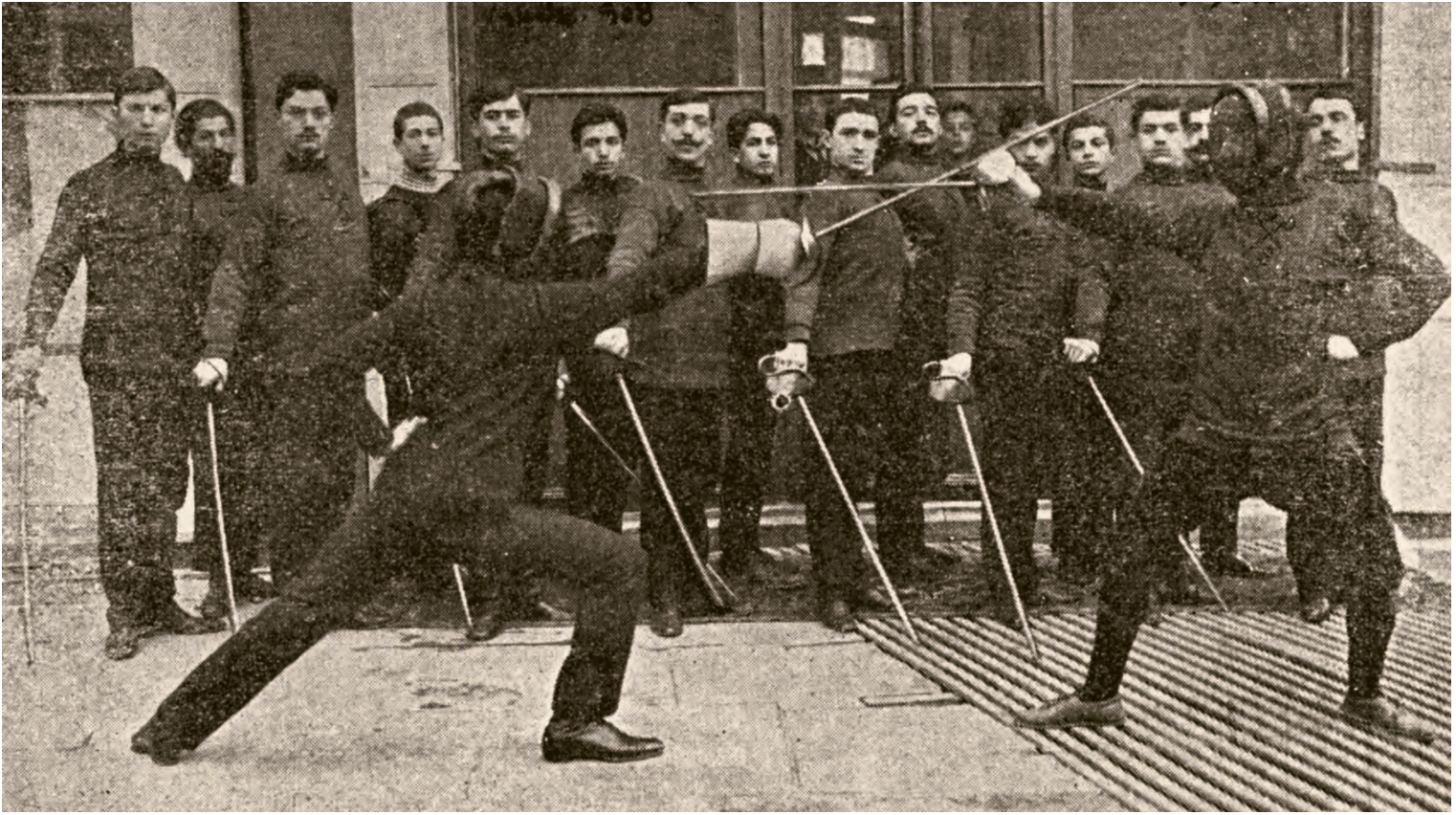
İstanbul'a ilk giren çağdaş sporlardan eskrim, Muallim Hüsnü'nün kişisel gayretinin ürünüdür. İlgi duyduğu bu sporu ecnebi subaylardan öğrendikten sonra kendisini geliştiren Hüsnü Bey, ilk Türk eskrimci şöhretini alacak kadar uzmanlaşmıştı. Hüsnü Bey birikimini öğrencilere aktarmış, onun yetiştirdiği ilk Türk eskrimcileri 1903'te Yıldız Sarayı'nda II. Abdülhamid'in huzurunda İtalyan eskrimcilerle karşılaşmışlardı. Gençlerin tecrübeli İtalyanlar karşısında başarılı olmalarından gururlanan II. Abdülhamid onları ödüllendirirken, eskrimin bütün askerî okulların öğretim programı içine alınmasını istemiştir. Öte yandan bu ilk eskrimciler Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün kurucuları arasında yer almışlardır. 1920'lerin başında Fenerbahçe Kulübü eskime kapılarını açtı. Beyaz Rus Albay Grodetski'nin eğittiği eskrimciler başarı sağladılar.⁷⁴ XX. yüzyılda eskrimde Beşiktaş Kulübü hem erkeklerde hem de bayanlarda üstünlüğü ele geçirdi. Olimpiyatlara

⁷² Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 451-452.

⁷³ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 466-469.

⁷⁴ Yıldız, *Çağlarboyu Türklerde Spor*, s. 383-384.

26- Terbiye-i Bedeniye Mektebi talebeleri eskrim talimi yaparken

ilk giden bayan sporcularımız eskrim alanından çıktı. 1963 yılından itibaren Uluslararası İstanbul Eskrim Turnuvası düzenlenmeye başladı.

Halter

Moiroux'un Mekteb-i Sultanî'de öğretmeye başladığı halteri ilk öğrenenlerden Ali Faik, aynı zamanda ilk Türk halterci olarak bilinmektedir. Haltere kapılarını açan ilk kulüp ise Beşiktaş'tır. Daha doğrusu bu kulübü kuran gönüllüler, aynı zamanda haltere gönül veren kişilerdi. Fenerbahçe'nin 1925 yılında halter dalını kurması bu sporun gelişmesine hizmet etti.

Golf

İstanbul'da daha ziyade elçilik personeli ile yabancılar arasında görülen golfün tarihi, 1895 yılında kurulan *İstanbul Golf Kulübü*'nün tarihi ile başbaşa gider. Dünyanın en eski dördüncü golf kulübü, Türk spor tarihindeki ilk organize teşekkül olan kulübün 12 delikli golf sahası Okmeydanı'nda idi. 1911'de *Boğaziçi Golf Kulübü*'nün kurulmasıyla biraz daha yaygınlaşmış ise de, kulüplerden birincisinin Cihan Harbi sırasında, diğerinin 1923'te kapanması golfün gözden düşmesine yol açtı. İstanbul Golf Kulübü 1923'te İngiltere ve ABD başkonsoloslarının girişimiyle yeniden kuruldu. Ne var

ki golf, İstanbul'daki ecnebilerle varlıklı bir kısım zümre arasında tutulmuş, geniş kitlelere yayılamamıştır. 2010 yılı itibarıyla İstanbul'da 211'i bayan olmak üzere 713 üyeli Golf Kulübü Maslak'ta faaliyetini sürdürmektedir.⁷⁵

Hokey

Geçmiş miladın başlangıcına dayanan ve top oyunlarının en eskilerinden birisi olan *hokey* II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'da oynanmaya başladı. Üç türü bulunan bu oyunun ilk örneği çayır (çim) hokeyidir. Çim hokeyine Fenerbahçe, Galatasaray, Altınordu, Anadolu, Nişantaşı, Anadoluhisarı ve daha birçok takımın destek vermesiyle İstanbul Hokey Ligi kuruldu. Patenli ve patensiz hokey maçları yapıldı. Türkiye Millî Hokey takımı 1925 yılında Cenevre'de yapılan turnuvaya müracaat etmişse de, yazışmaların gecikmesinden dolayı katılamamıştır.⁷⁶

Uzakdoğu Sporları

Osmanlı'nın son dönemlerinde, savunma taktiklerinin geliştirilmesi amacıyla genellikle askerî okullarda öğretilen sporlardan birisi *judoydu*. Türklerin Orta

⁷⁵ Hasdemir, *İstanbul'un 100 Spor Kulübü*, s. 16-17.

⁷⁶ "Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı", *Hokey*, İstanbul 1341, s. 5-6..

Asya'dan itibaren uygulayageldikleri aba güreşinin farklı bir biçimi olan judonun sistemli olarak girişi 1960'ları bulmuş, 1966'da *Judo Federasyonu*'nun kurulmasıyla askerî çevrelerden halka doğru yayılmaya başlamıştır. Bu sırada tekvando ve karate sporlarının da ilginç bir şekilde hızla yayılması, judonun gerilemesine yol açtı. 1980'li yıllarda judo, daha ziyade bayanların ilgisine mazhar oldu. Bununla birlikte aynı dönemde Marmara Üniversitesi'nin spor okulunda judonun ayrı bir dal olarak öğretilmeye başlaması judoya bilimsel bir kimlik kazandırdı. El ve ayak hareketlerinin ön planda olduğu *tekvandoyu*, 1964 yılında Türkiye'ye gelen bir grup Koreli tanıtmıştır. Tekvando önceleri Güreş Federasyonu'nun çatısı altındayken, aşırı bir hızla yaygınlaşınca 1981'de bağımsız *Tekvando Federasyonu* kuruldu. Savunma sporlarının üçüncüsü olan *karate* ise aynı yıl Judo Federasyonu'na bağlandı. 1985'te Avrupa Karate Şampiyonası İstanbul'da yapıldı. 1988'de ise Uluslararası Boğaziçi Karate Şampiyonası başladı. Bu turnuva gelenekselleşerek günümüze kadar gelirken, İstanbul 1996 ve 1998'de Balkan Karate Şampiyonası'na, 2000 yılında Avrupa şampiyonasına ev sahipliği etti. İstanbul Büyükşehir Belediyespor 1996'da Paris'te düzenlenen Avrupa kulüpler şampiyonluğunu, bir yıl sonra da dünya şampiyonluğunu kazandı.

Diğer Çağdaş Sporlar

İşgal yıllarında başta İngilizler olmak üzere İtilaf Devletleri askerlerinin oynadıkları *kriket* ve *ragbi* gibi oyunlar işgalciler çekilince sönüp gittiğinden uzun ömürlü olmamışlardır. İkliminin özelliğinden dolayı İstanbul'a en geç giren sporlardan birisi *buz sporlarıdır*. 1980'lerde açılan tesisler sayesinde patene ilgi başlamış, 1989 yılında Boğaziçi Patinaj Tesisleri'nde ilk buz pateni yarışması düzenlenmiştir. *Artistik patinajın* ardından *buz hokeyi* başlamış; daha ziyade Ankara takımlarından oluşan Buz Hokeyi Ligi'ne İstanbul bir takım vermiştir. 1997-1998 sezonunda lig şampiyonluğunu İstanbul Paten Kulübü kazanmıştır. İstanbul'da *badminton* ve *triatlon* sporları ise gelişme aşamasındadır.

İstanbul'un Spor Mekânları

Spor kültürü içinde yetişen Osmanlı padişahlarının sporcuları destekleyip ödüllendirmesi, halkın spora yönelmesinde etkili olurken, devlet eliyle yapılan tesisler de şehir hayatına canlılık kazandırmıştır. Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra inşa edilen ve bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin yerinde bulunan Eski Saray'ın bahçesi spor faaliyetleri için kullanılmıştı. Topkapı Sarayı'nda ise Ağa Bahçesi Meydanı, Gülhane

Meydanı, Gülhane Kasrı önündeki Kabak Meydanı, Yalı Köşkü Meydanı ve Kıztaşı Meydanı gibi alanlarda spor yapılmaktaydı. Sarayın dışındaki öne çıkan spor mekânları ise, Kasımpaşa'daki Okmeydanı, Üsküdar'daki Kavak Sarayı Bahçesi, Kâğıthane'deki Sadabad Kasrı, Beykoz'daki Tokat Bahçesi, Dolmabahçe Meydanı ve Çinili Köşk Meydanı'dır.

Osmanlıların fethettikleri her yerde bir ok meydanı vücuda getirmeleri âdetine uygun olarak Fatih de İstanbul'u alınca Okmeydanı'nı tesis etmişti. Meydanın bulunduğu arazi, o zamanki rayice göre bedellerinin iki misli ödenmek suretiyle satın alınarak istimlak edilmiş ve etrafı çevrilmişti. II. Bayezid, meydanı biraz daha genişletirken, Fatih'in yaptırdığı camiye vakıflar ilave ettirdi. Veziri İskender Paşa meydanın bir bölümüne atıcılar için dergâh yaptırdı. Meydana Gürcü Mehmed Paşa 1625'te minberli bir namazgâh, III. Ahmed ise 1704'te namazgâhlı bir çeşme inşa ettirdi. Temelde okçuluk için tasarlanan ama farklı spor etkinlikleri icrasına müsait Okmeydanı, bu yönüyle Türk İstanbul'unun en eski spor tesisidir. 1.100 dönümlük meydanın en geniş sahası ok talimlerine ve müsabakalarına tahsis edilmişti. Meydanda güreş, cirit, at yarışı; sıçrama ve koşu gibi atletik sporların yanında, ateşli silahların yaygınlaşmasıyla birlikte tüfek atışları yapılmıştır. Fatih'in bu araziye, okçuların dışında, ahalinin gezip dinlenmeleri için vakfettiğine bakılırsa, buranın spor dışı etkinliklere de açık tutulduğu görülür. Nitekim Okmeydanı, halk tarafından mesire yeri olarak kullanılmış, büyük resmî kutlamalara ve saray şenliklerine ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca felaket zamanlarında afetzedelere sığınak olmuş; yangın, deprem ve salgın hastalıklardan kaçanlar burada toplanmıştır. Kuraklık dönemlerinde yağmur duaları burada yapılmıştır.

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethedince Hipodrom'a dokunmayarak burayı atlı sporların yapılmasına elverişli olacak biçimde düzenlemiştir. Atmeydanı adı verilmesinin sebebi de budur. Yeniçeriler, sipahiler, saray ve sadrazam cümdileri burayı eğitim alanı olarak kullanmışlar; gençler ve çocuklar ata binmeyi, ok atmayı ve cirit oynamayı burada görüp öğrenmişlerdir. Atmeydanı nikâh ve sünnet düğünlerine, zafer kutlamalarına, yabancı konuklar ve elçiler için düzenlenen gösterilere sahne olmuştur. Bununla birlikte, çeşitli tarihlerdeki ayaklanmalar da burada başlamıştır. Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra, onların isyanlarını hatırlatmaması için Atmeydanı adı yerine, Ahmediye Meydanı ve Sultanahmet Meydanı isimleri tercih edilmiştir.

At yarışları Kadıköy'deki Uzunçayır ile Bakırköy'deki Veliefendi Çayırında düzenlenmekte idi. Günümüzde

hâlâ aynı amaçla kullanılan Veliefendi Çayırı'nın sahibi Veliüddin Efendi kadılık ve kazaskerlik yaptıktan sonra 1760'ta şeyhülislamlığa getirilmişti. Sultan III. Mustafa tarafından bir ara Bursa'ya sürülmüş, daha sonra padişah kendisine haksızlık ettiğini anlayınca onu 1767'de tekrar aynı makama atamış ve hediyelere boğmuştu. Çocuklarının müsrifliğinden dolayı Veliüddin Efendi servetini onlara bırakmayarak hazineye bağışlamış, surdışındaki Şeyhülislam Çiftliği arazisinin de halk mesiresi yapılmasını vasiyet etmişti. Gerçekten de İstanbullular bu araziye yıllarca mesire olarak kullandılar, şeyhülislamın hatırasına binaen de Veli Efendi Çayırı olarak isimlendirdiler. Enver Paşa 1911 yılında çayırın bir kenarına ahşap tribün yaptırdı. Bugün Veliefendi Hipodromu olarak bilinen yarış sahası 596 dönüm arazi üzerinde kuruludur. 2.020 m. çim, 1.870 m. kum piste, 1.720 m. de antrenman pistine sahiptir. Karşılıklı iki tribün yaklaşık 7.000 seyirci almaktadır. Tesisin 12'si uluslararası standartlara sahip 1.190 ahır ile bir de at hastanesi bulunmaktadır.⁷⁷

Günümüzde Avrupa ve olimpiyat standartlarına uygun statlara sahip olan İstanbul'un ilk stadı olan Taksim Stadı'nın hikâyesi ilginçtir. Taksim Stadı bugünkü Taksim Parkı'nın yerinde bulunan Taksim Kışlası'nın avlusundaydı. Önceleri burada I. Topçu Alayı vardı. İstanbul'un işgali sırasında Fransız birliklerinde görev yapan Senegalli askerler burada kalmış, adı da Makmahon Kışlası olarak değiştirilmişti. İşgalcilerin ayrılmasından sonra Rus göçmenler (Beyaz Ruslar) kışlanın avlusunda at yarışları ve atlı araba yarışları düzenlemişlerdi. Futbola karşı ilginin her geçen gün arttığı bu dönemde, *Spor Âlemi* dergisinin sahibi Çelebizade Said Tefvik Bey'in teklifiyle Taksim Kışlası'nın avlusu 1921 yılında stadyuma dönüştürüldü. 8.000 kişi kapasiteli iki ahşap tribün yapıldı. 1936 yılına kadar dokuz millî maça ev sahipliği yapan Taksim Stadı, Lütfi Kırdar'ın valiliği zamanında yıkıldı. Stadın Türk spor tarihindeki yeri hakkında Cem Atabeyoğlu şunları yazmaktadır:

İdman şenliklerinden deve güreşlerine, futbol maçlarından binicilik yarışmalarına, bisiklet yarışmalarından güreş ve pankreas müsabakalarına, atletizm yarışmalarından boks maçlarına, yağlı güreşlerden motosiklet yarışmalarına kadar; hatta ünlü sanatçı Komik-i Şehîr Nâşit Bey'in eski mahalle bekçisi rolünü oynadığı ve saha ortasında kurulan barakalarda yangınların çıkarıldığı itfaiye gösterilerine kadar akla hayale gelmedik her sportif

karşılaşma ve gösterilerin yapıldığı, Topçu Kışlası avlusundan bozma emektar Taksim Stadı, birçok "ilk"lere de sahne olmuştu. İlk millî futbol maçımız bu statta oynanmıştı (26 Ekim 1923, Türkiye-Romanya 2-2). İlk millî bisiklet yarışması burada yapıldı (1927, Türkiye-Bulgaristan). İlk millî binicilik temasımıza da yine bu stat sahne oldu (7-9 Eylül 1933, Türkiye-Bulgaristan). Ve futbolumuzdaki ilk gece maçı da 9 Eylül 1939 gecesi yine bu emektar stadyumda oynandı...⁷⁸

Cumhuriyet döneminde büyük kulüplerin her biri ayrı ayrı statlara kavuşmuştur. Dolmabahçe Sarayı'nın eski hasahırlarının bulunduğu yerde İtalyan mimar Vietti Violî'nin planına göre inşa edilen İnönü Stadı 1947'de hizmete girdi. Stat artık ihtiyaca kâfi gelmediği için, yenisi inşa edilmek üzere 2013 Haziran'ında yıkılmaya başlandı. 2015 yılının Nisan ayında açılması planlanan stadın Vodafone Arena ismiyle inşaatı sürmektedir (Haziran 2014). Karagümrük'teki Çukurbostan 1926 yılından itibaren stada dönüştürülerek önce Karagümrükspor'a, 1942'de Vefa Kulübü'ne verildi, adı da Vefa Stadı olarak değiştirildi. Halen Karagümrük tarafından kullanılmaktadır. Galatasaray, yapımı 1964'te tamamlanan Mecidiyeköy'deki Ali Sami Yen Stadı'nı kullanmakta iken, 2011 yılında Türk Telekom Arena Stadı'na taşındı. Ali Sami Yen Stadı aynı sene yıkıldı. Osmanlı döneminde Silahtarağa Çayırı, Papazın Çayırı, Union Club Sahası, İttihad Spor Sahası adlarıyla anılmış olan tesise, 1929 yılında Fenerbahçe Stadı adı verildi. Stat 1932 yılında Atatürk'ün başlattığı yardım kampanyası sonucunda toplanan 1.000 Reşat altını (9.000 lira) karşılığında Fenerbahçe Kulübü'ne satıldı. Bu bakımdan stat mülkiyetine sahip ilk takım Fenerbahçe'dir. Stat ihtiyaca cevap veremez hâle gelince 1965'te yıkılmış, 17 yıl süren inşaatın ardından 1983'te hizmete açılmıştır. 2000'li yıllarda tribün kapasitesi artırılırken, ısıtma ve koruma sistemleri modern bir yapıya kavuşturulmuş, adı da Şükrü Saraçoğlu Stadı olarak değiştirilmiştir.

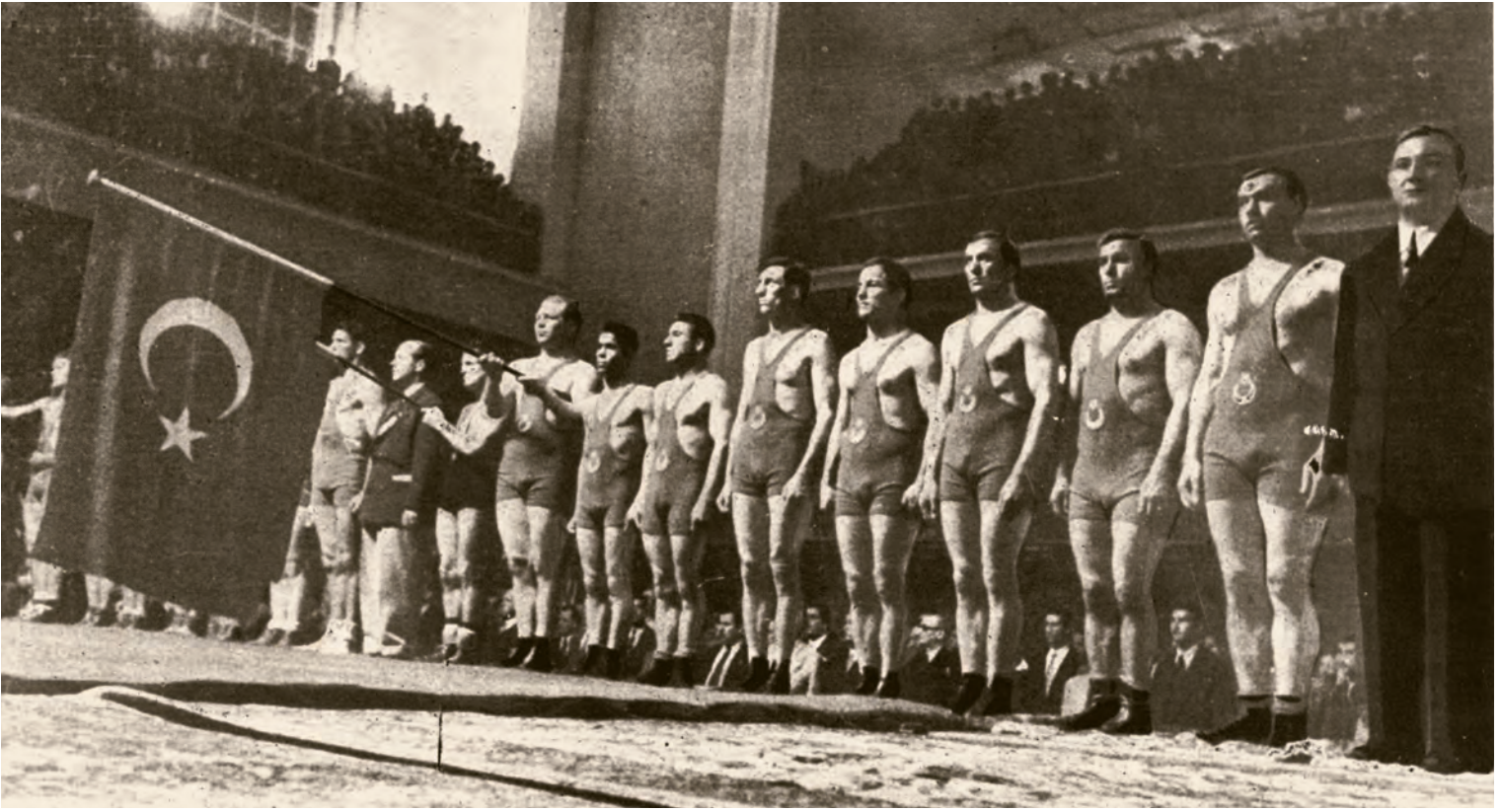
Cumhuriyet Dönemindeki Önemli Başarılar ve Uluslararası Organizasyonlar

Cumhuriyet döneminde çağdaş spor etkinliklerinin yoğun biçimde görüldüğü İstanbul çok sayıda modern tesise kavuşmuş, pek çok uluslararası spor etkinliğine ev sahipliği yapmıştır. İlki 1929 yılında Atina'da düzenlenen ve Balkan ülkeleri arasında dostluğu güçlendirmek amacıyla yapılan çoklu bir spor etkinliği olan Balkan

77 Yıldız, *Çağlarboyu Türklere Spor*, s. 243.

78 Cem Atabeyoğlu, "Kışla Avlusunda Gece Maçı", *Yıllarboyu Tarih*, nr. 12 (1979), s. 64.

27- 1949'da İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenlenen Avrupa Serbest Güreş Şampiyonasında şampiyon olan Milli takımımız

Oyunları, 1935, 1940, 1955, 1967, 1990, 1999 ve 2004 yıllarında İstanbul'da yapıldı. 1949'da açılan İstanbul Spor ve Sergi Sarayı, aynı yıl düzenlenen Avrupa Serbest Güreş Şampiyonası'na sahne oldu. Bu etkinlik 1967 ve 1993 yıllarında da İstanbul'da yapıldı. 1956, 1957, 1974, 1994 ve 2011 yıllarında Dünya Serbest Güreş Şampiyonası İstanbul'da düzenlendi. Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi'nin 1989 yılında ulusal düzeyde başlattığı Boğaziçi Yüzme yarışları 1991 yılında uluslararası hâle getirildi. Asya'dan Avrupa'ya yüzerek geçmeyi esas alan bu kıtalararası spor bir ilktir. Birincisi 1968 yılında İstanbul'da düzenlenen Balkan Binicilik Şampiyonası, 1985, 1992, 1995 ve 2000 senesinde yine İstanbul'da yapılmış; ayrıca binicilik sporunun daha geniş katılımlısı olan Volvo Dünya Kupası da İstanbul'da düzenlenmiştir. Balkan Atıcılık Şampiyonası 1987, 1993 yıllarında, Avrupa Boks Şampiyonası 1998'de İstanbul'da yapılmıştır. İstanbul'un en önemli uluslararası etkinliklerinden birisi de 1979 yılından beri düzenli olarak yapılan Avrasya Maratonu'dur. 1985 yılında paralı hâle getirilen maratona katılanlardan toplanan paralarla, yani 7.000 kişinin katılımıyla Türk Atletizm Vakfı'nın kurulmuş olması önemlidir. 1999'da toplanan ücretler ise Marmara depremzedeleri için kullanılmıştır. Maratona her geçen yıl katılım artmış, birkaç bin kişiyle başlayan yarışlara

1994'te 12.500, 1998'de 150.000, 2010'da 85 ülkeden yaklaşık 270.000 kişi katılmıştır. Dünyanın en büyük spor organizasyonlarından Formula 1 yarışları, Türkiye Grand Prix adı altında 2005-2011 yılları arasında İstanbul'da düzenlenmiştir. Bu organizasyon Türkiye'ye büyük gurur yaşatırken, İstanbul'a da dünya standartlarına uygun bir yarış pisti olan ve Alman mühendis Hermann Tilke tarafından tasarlanan İstanbul Park'ı kazandırmıştır.

İstanbul'un ev sahipliği yaptığı spor organizasyonlarının son yirmi yılda çeşitlenerek arttığı gözlemlenmektedir. Bunlardan bazıları Avrupa Yüzme Şampiyonası (1999), Avrupa Basketbol Şampiyonası (2001), UEFA Şampiyonlar Ligi Finali (2005), UEFA Kupası Finali (2009), Avrupa Kısa Kulvar Yüzme Şampiyonası (2009), Dünya Basketbol Şampiyonası (2010), Avrupa Bayanlar Voleybol Şampiyonlar Ligi Dörtlül Finali (2011), Avrupa Judo Şampiyonası (2011), Modern Pentatlon Yıldız A Dünya Şampiyonası (2011) şeklinde sıralanabilir. Tenis sporunun en önemli organizasyonlarından WTA Championships de 2011'den itibaren üç yıl üst üste İstanbul'da yapılmıştır. Gerek Türk tarihinde gerekse İstanbul'un spor tarihinde 2012 yılı ayrı bir öneme sahiptir. Avrupa Spor Başkenti ilan edildiği bu yıl içerisinde İstanbul'da 4 uluslararası kongre düzenlenirken; 5'i dünya, 3'ü de Avrupa çapında

28- Avrasya Maratonu

olmak üzere 8 uluslararası müsabaka gerçekleştirildi. Dünya Salon Atletizm Şampiyonası, Dünya Kısa Kulvar Yüzme Şampiyonası, Basketbol THY Avrupa Ligi Dörtlü Finali, Basketbol Kadınlar Avrupa Ligi Sekizli Finali, Dünya Satranç Olimpiyatları, TEB-BNP Paribas WTA Championships ve UEFA Kongresi bunların en önemlileridir. 2000 yılından beri Olimpiyat Oyunları'na aday olan ve 2020 Olimpiyatları'nı final oylamasında Tokyo'ya kaptıran İstanbul, 2012'deki organizasyonlarla uluslararası alanda büyük saygınlık elde ederken, Türk sporseverler de birçok etkinliği ve sporcuyla yakından görme imkânı bulmuştur. 2013'te FIFA 20 Yaş Altı Dünya Kupası düzenlenirken, FIBA Dünya Kadınlar Basketbol Şampiyonası da 27 Eylül-5 Ekim 2014 tarihleri arasında İstanbul'da yapılacaktır.

Cumhuriyet devrinde kendilerine tanınan haklardan faydalanan kadınlar spor etkinliklerine yoğun biçimde

katıldılar. Kadınların spora yönelmesi, sporcu yakınları aracılığıyla oldu. Örneğin Galatasaraylı sporcuların kız kardeşleri 1927'den itibaren Taksim Stadı'nda atletizm çalışmaya başlarken, Fenerbahçeli sporcuların kız kardeşleri ve eşleri de kulübün çimento kortlarında tenis oynamaya soyunmuşlardı. Fenerbahçeli hanımlar kürek sporunda da adlarından söz ettirdiler. Melek, Nezihe ve Fitnat adlı üç kardeş, kürekte şampiyonluğu yıllarca kimseye kaptırmadılar. 1929'da İstanbul şampiyonluğunu kazanan Fenerbahçe voleybol takımında Sabiha Rıfat adlı bir bayan da bulunuyordu. 1930'larda Beşiktaş Kulübü'nde eskrim çalışarak şampiyonluğa ulaşan Suad Fetgeri ve Halet Çambel adlı hanımlar, 1936 Berlin Olimpiyatları'na katılmak suretiyle, bu etkinliğe katılan ilk bayan sporcularımız oldular.⁷⁹

II. Meşrutiyet devrinde spor basınında patlama olmuş; 1910 yılında yayımlanan *Futbol'un* ardından *Terbiye ve Oyun*, *İdman*, *Sipahi Mecmuası*, *Spor Âlemi* dergileri ardı ardına yayın hayatına girmişti. Cumhuriyet devrinde spor basınına çeşitli tarihlerde yenileri katılmıştır. Suad Hayri Bey 1925 yılında *Şa Şa Şa'yı*, Refik Osman bir yıl sonra *Gol'ü* yayımladı. 1929 yılında yeni Türkçe ile basılan ilk spor dergisi olan *Türkspor'u Olimpiyat* izledi. 1930'ların başında bu ikisi birleşerek *Top* adıyla yayınına devam etti. 1937 yılında *Kırmızı-Beyaz* ve *Spor Postası* yayın hayatına girerken, Fenerbahçe Genel Sekreteri Hayri Celal Atamer de *Sarı-Lacivert'i* çıkardı. 1938'de *Futbol* ve *Sporcu* dergilerinin ardından 1939 yılında *Stad*, *Beden Terbiyesi ve Spor*; 1944'te *Şut*, 1947 yılında *Türk Spor Mecmuası* yayına başladı. İlk günlük spor gazetesi olan *Türkiye Spor* ise 1954 yılında yayın hayatına girdi. Bunu *Spor* gazetesi izledi. 1985'te haftalık *Gelişim Spor*, 1991'de günlük *Fotospor*, 2000'de *Fotomaç* kuruldu. *Fotomaç* bir süre sonra kurulan *Taraftar* ile birleşerek *Taraftar Fotomaç* adıyla yayınına sürdürdüyse de, 2005 yılında yeniden özgün ismine döndü. 2012 yılında yayına başlayan *AMK* hâlen en genç günlük spor organıdır. Öte yandan değişik tarihlerde spor ansiklopedileri yayımlanmıştır. 1992 yılında ise *Radyo Sport* yayına başlamıştır.

Naklen maç yayını ilk defa 6 Ağustos 1934 tarihinde gerçekleştirildi. İstanbul Radyosu Fenerbahçe-WAC (Avusturya) futbol maçını naklen verirken, sunuculuğunu yapan Eşref Şefik de ilk spor spikeri olarak tarihe geçti. İlk gece maçı 9 Eylül 1939 tarihinde Fenerbahçe ile Beyoğlu arasında oynanmış, Taksim Stadı'nın kenarlarına

⁷⁹ Cem Atabeyoğlu, "Yıl, 1927... Türk Kadını Artık Spor da Yapıyor", *Yıllarboyu Tarih*, nr. 2 (1981), s. 63-64.

dikilen ampuller vasıtasıyla saha ışıklandırılmıştır. İstanbul'da 1964 yılında, *Spor Yazarları Birliği* teşekkül etmiş, başkanlığına Adnan Akın getirilmiştir. 1986 yılında *Türkiye Atletizm Vakfı*, 1994'te *Yelken Vakfı*, 1995'te *Türkiye Futbol Vakfı* kurulmuştur. Yine 1995 yılında Türk sporunda şirketleşme dönemi başlamış, ilk olarak *İstanbulspor Anonim Şirketi* kurulmuştur.

Sonuç

İstanbul'un spor tarihinde 1826 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten sonraki reform sürecinde geleneksel sporların bir kısmı yasaklanırken, bir kısmı da devlet himayesini kaybettiği için gözden düşmüştür. Bunda hazineyi güçlendirmek amacıyla girişilen düzenlemeler kapsamında personel miktarının düşürülmesinin yanı sıra, değişen dünya şartlarının getirdiği zihniyet dönüşümü de etkili olmuştur. Modernleşme sürecinde İstanbul, birçoğu Avrupa veya Amerika kökenli yeni sporlarla tanışmıştır. Bu dönemde spor kültürünün saray çevresinin etkisinden çıkarak geniş halk kitlelerine ulaştığı gözden kaçmamaktadır. Bu arada II. Abdülhamid'in sporu yasakladığı yönündeki görüşlerin doğru olmadığını da belirtmek gerekir. Zira kalabalıkların bir araya toplanması gibi sebeplerin dışında, II. Abdülhamid'in spora karşı olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Aksine sporun İstanbul'daki merkezi konumunda olan Mekteb-i Sultanî, padişahın himayesi altındaydı. Öte yandan Beşiktaş Jimnastik Kulübü, II. Abdülhamid'in yakın adamlarından Osman Paşa tarafından ve bizzat padişahın onayıyla kurulmuştur.⁸⁰

Spor hareketliliği açısından Cumhuriyet dönemi daha verimlidir. Bunda Halkevleri gibi sivil toplum kuruluşlarının rolü büyüktür. Öte yandan rekabet kültürü de sporun gelişmesi açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Örneğin Fenerbahçe ile Galatasaray kulüpleri arasındaki ezeli rekabet zaman zaman sınırların gerilmesine yol açmış olsa da, birçok spor dalının geniş kitlelere ulaşmasında bu tatlı rekabetin payı büyüktür. Orta Asya'dan Osmanlı payitahtına taşınan geleneksel sporların birçoğu otantizminden bir şey kaybetmeden günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte modern sporlar daha geniş bir yayılma alanı bulmuştur. Spor, turizm girdileri de göz önüne alınarak, eğlence alanındaki boşluğu doldurmasının yanında, kültür müesseseleri ve iş çevreleri için ticari getirisi yüksek bir alan hâline gelmiş durumdadır.

⁸⁰ Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İstanbul 2004, s. 54.